

G. MARTINELL

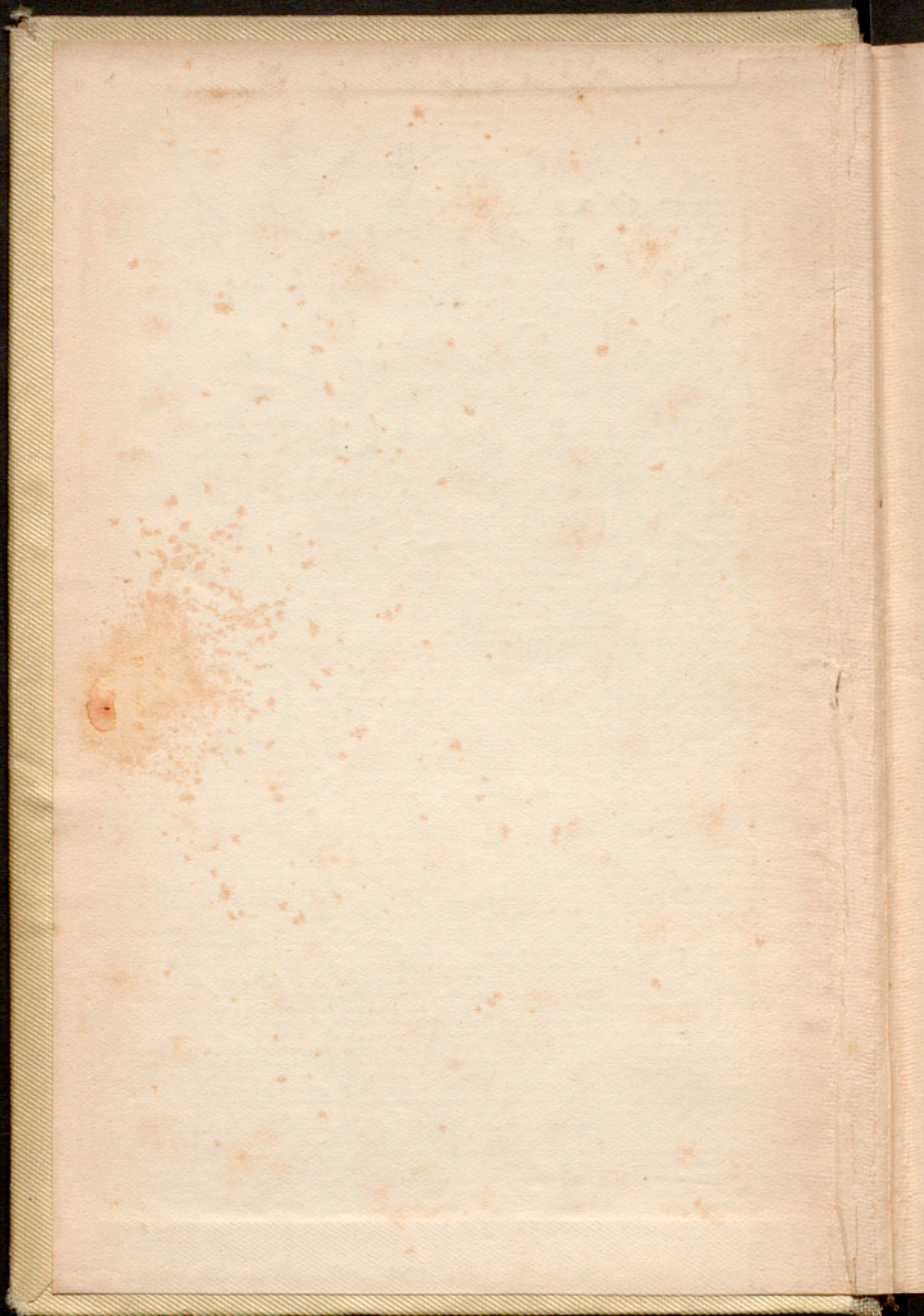
EL
MONESTIR
DE
POBLET

6
SJ

G. MARTINELL

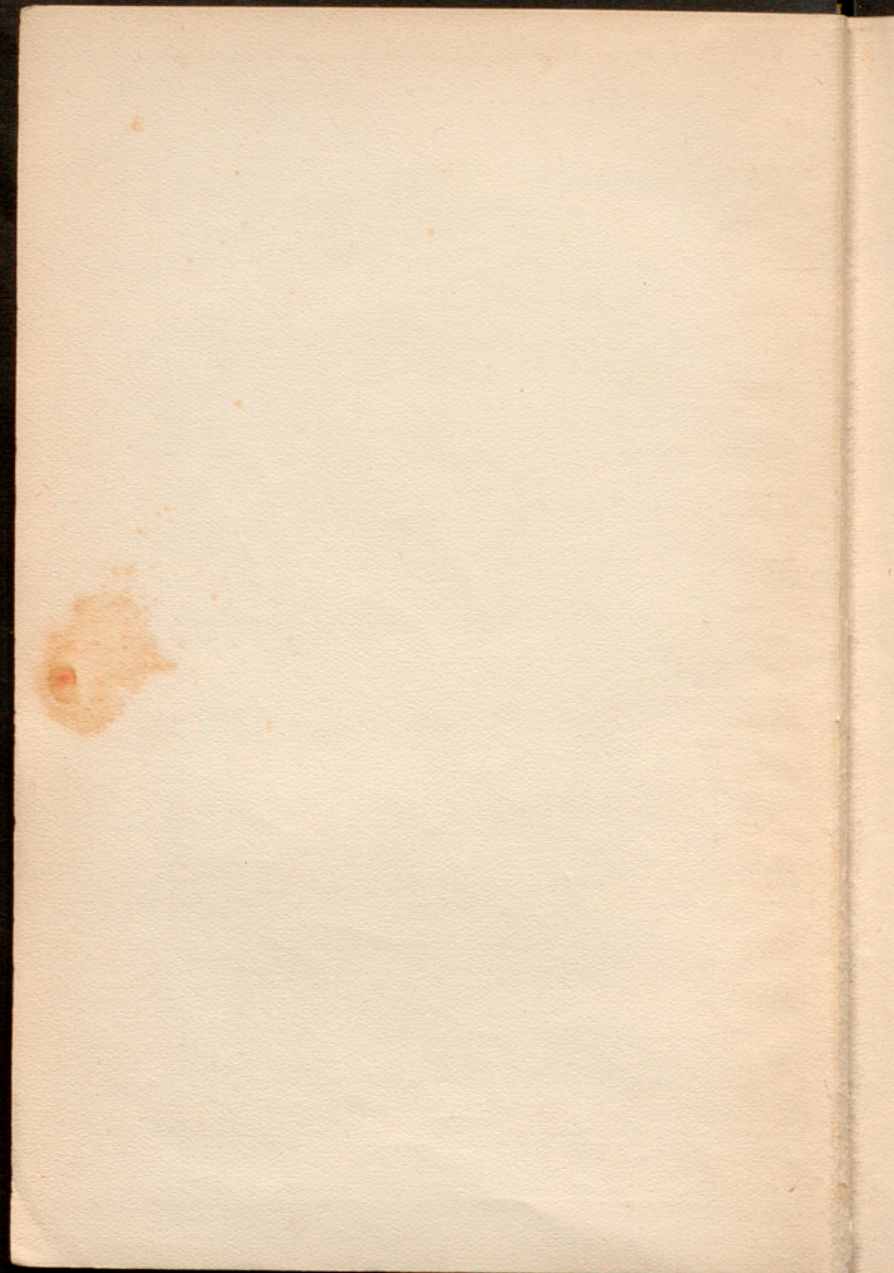
EL MONESTIR
DE POBLET

Amatller

A

EL MONESTIR DE POBLET

COL·LECCIO SANT JORDI

I. Literatura Cristiana. - II. Art Cristià.
III. Història de l'Església.

Volum 9-10 (III-IV d'Art Cristià)

EL MONESTIR DE POBLET

EDITORIAL BARCINO
Barcelona, 1927

CESAR MARTINELL

EL MONESTIR
DE POBLET

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

EDITORIAL BARCINO

Barcelona, 1927

Es propietat. Drets
reservats i garantits

Amb les degudes
:: llicències ::

PLA DEL LLIBRE

En escriure aquesta monografia hem suposat que el lector sent per Poblet un interès no sols de turista, sinò també de patriota i d'amant de l'art.

Avui a Poblet té importància preponderant l'espectacle de la seva arquitectura abandonada; però l'espectador reflexiu no pot menys de preguntar-se quins ideals movien els homes que pogueren deixar incrustades en nostra història i en nostre art aquestes venerades pedres, i quins foren els motius de tanta grandesa d'un dia i tanta ruïna de després.

La història de Poblet no tingué la placidesa que podria fer sospitar el seu caràcter monàstic, sinó que sovint fou agitada pels problemes que apassionaven el món exterior, als quals la seva gran importància no es podia sostreure, talment com si s'hagués tractat d'un veritable poble amb personalitat

autònoma. Per això hem cregut que valia la pena de recollir els principals aspectes de la seva complexa actuació, de manera que, sense ultrapassar les dimensions d'un volum manual, fossin afudits els caires més interessants del tema.

Aquest llibre ha estat dividit en tres parts. En la primera evoquem l'ànima de Poblet, reflectida per alguns moments de la seva vida; en la segona descriurem el cos, que són les construccions que ens resten; en la tercera presentarem sintèticament l'evolució dels estils artístics en aquelles construccions.

La primera part no pretén ésser una història, ni considerant-la de faisó abreujada. En ella, més que la continuïtat, hem preferit els fets i personatges guiadors, que són com fites de l'evolució històrica del Convent: des de la fundació, relativament modesta, a la grandesa, un temps esplendorosa i més tard tan feixuga que de mica en mica esclafà sota el seu pes un organisme sense prou sava per mantenir tanta ufana, i fins a arribar a la decadència, a l'abandó i al vergonyós saqueig.

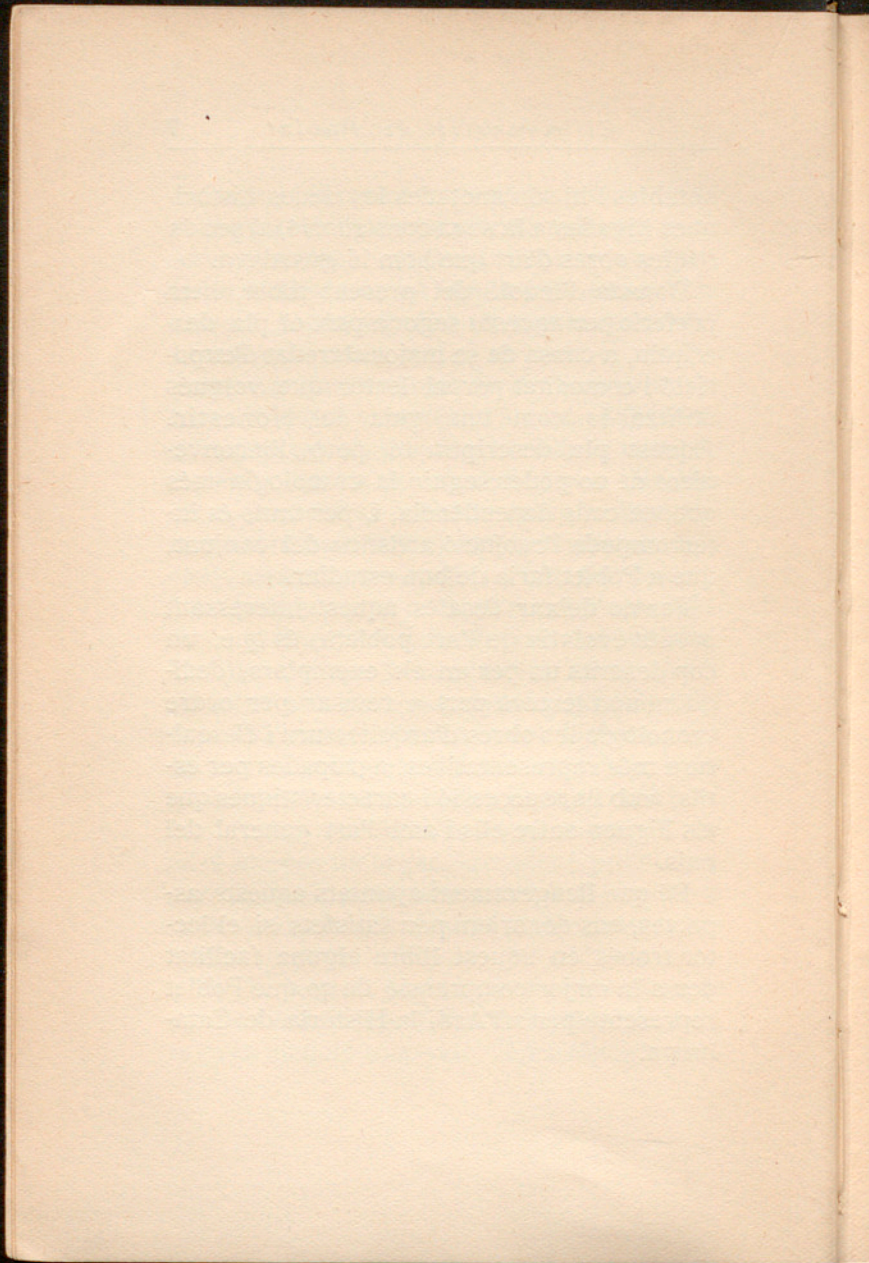
En la segona part el lector és acompanyat en una visita al Monestir; hi és cridada la seva atenció sobre les dependències més

notables i hi són anotades les dades històriques lligades a la seva construcció, al seu ús o a les obres d'art que hom hi guardava.

Donada l'indole del present llibre, hem preferit per aquesta segona part el pla descriptiu, a causa de sa major claredat d'exposició i comoditat per al lector que volgués utilitzar-lo com una guia del Monestir. Aquest pla descriptiu té, però, l'inconvenient de no poder seguir la cronologia més que en cada dependència, i, per tant, és interrompuda l'evolució artística del conjunt, que a Poblet faria de bon estudiar.

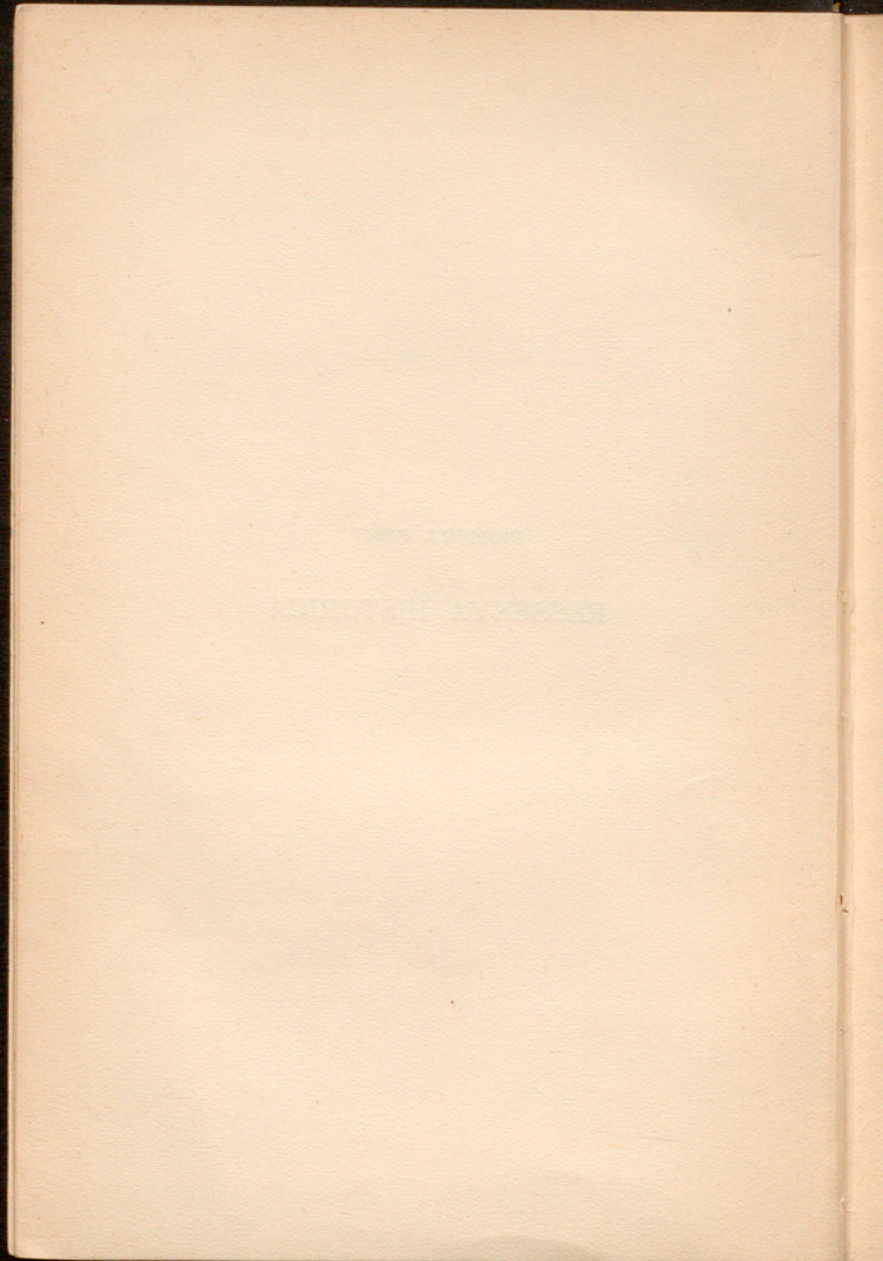
Per no deixar desatès aquest interessant procés evolutiu de l'art pobletà, és que, un cop descrits un per un els exemplars, dediquem una tercera part a revisar per ordre cronològic les obres d'arquitectura i d'escultura més representatives, agrupades per estils, amb llur successió i característiques que els lliguen entre ells i amb l'art general del país.

Bé que lleugerament apuntats aquests aspectes, ens donaríem per satisfets si el lector trobés en aquest llibre alguna facilitat per a la major comprensió de ço que Poblet representa per a l'Art i la Història de Catalunya.

PRIMERA PART

RESSENYA HISTORICA

I

FUNDACIO

Ordre del Cistell.—L'any 1098 hom havia fundat al bosc de Cîteaux una abadia reformadora de l'Ordre benedictina, de la qual en poc temps havia de sortir un gran nombre de filials, que constituïren la prestigiosa Ordre cistercenca, del Cister, o del Cistell per dir-ho tal com els nostres avantpassats traduïren el nom de l'abadia mare. L'objecte de la reforma era tornar al primitiu rigor de l'Ordre de Sant Benet, amb la variant, no obstant, que els monjos haguessin de viure del treball de llurs pròpies mans, amb el conreu de la mínima quantitat de terra que els pogués mantenir.

Els monestirs solien ésser edificats en pa-

ratges improductius, els quals els monjos conreaven, sanejaven i convertien en font de riquesa. Aquest caràcter agrícola i altres circumstàncies polítiques de l'època feren que reis i magnats de tota Europa requerissin els monjos del Cistell per tal que en llurs dominis creessin centres de cultiu i aprofitament de terrenys, a l'ensem que institucions de cultura per al poble.

Per això quan, l'any 1148, el comte de Barcelona i príncep d'Aragó Ramon Berenguer IV arreconà els moros fins a les altes muntanyes de Prades i volgué posar una fita que fos un homenatge al Déu que havia fet victorioses les seves armes, pensà en l'ordre nascuda a Cîteaux, la qual tal vegada coneixia directament per raó dels viatges que havia realitzat a Provença i Narbona.

En aquell temps vivia Sant Bernat, qui, sortit de Cîteaux, havia fundat i dirigia l'abadia de Claravall. A ell recorregué Ramon Berenguer a fi que li fos enviat el nombre de monjos suficient per a tal objecte. Sant Bernat trameté la comanda a l'abat de Fontfreda, hom diu si pel fet que aquest monestir es trobava més aprop de l'indret escollit pel sobirà de Catalunya.

Llegenda de l'anacoreta Poblet.—Hi ha una antiga tradició segons la qual vivia en aquest lloc un anacoreta que es deia Poblet, el qual, ja abans de reconquerides als alarbs aquelles terres, havia obtingut permís del rei moro de Ciurana per a dedicar-s'hi al culte de Déu. Aquest permís l'havia assolit de manera miraculosa, fent-se escàpol, tres voltes consecutives, de les presons on el tenia aquell reietó. Impressionat aquest per tal prodigi, li féu donació d'un lloc conegut per *Lardeta*, on hom bastí una ermita que fou habitada pel suposat Poblet i altres anacoretas.

A Poblet hom defensava la veracitat d'aquesta tradició basant-se en un document, escrit en caràcters aràbics, que es guardava a l'arxiu i que d'antic havia estat traduït com l'escriptura de donació d'un rei sarraí, Almira-Almominiz, a l'eremita Poblet. L'any 1493 va ésser novament traduït per un príncep moro, de la casa reial de Granada, que formava part del seguici dels Reis Catòlics en la visita que feren al Monestir. Aquesta traducció no s'avenia exactament amb la primera ni corroborava la llegenda de l'anacoreta, i els monjos suggeriren la idea que es podia tractar d'un document distint.

Aquest document, probablement l'únic, es conserva a l'Acadèmia de la Història de Madrid i ha estat estudiat pel professor d'àrab vulgar, senyor Alarcon. Resulta ésser un permís de pastura per territori de musulmans «a favor dels monjos de Poblet»; és datat a l'any 614 de l'Ègira, que equival al 1217 de l'Era Cristiana, quan ja feia prop de setanta anys que Ramon Berenguer havia donat l'*Hortus populetum* a l'abat Sanç de Fontfreda.

Segons sembla, entre altres confusions, a la primera traducció hom havia escrit «ermità Poblet» en lloc de «monjos de Poblet», i «partida de Lardeta» per «demarcació de Lleida», paraules que en àrab tenen una grafia semblant i poden donar lloc a confusió en mans d'un traductor poc expert, com ho devia ésser el més antic. En les dues traduccions darreres no apareixen ni l'ermità Poblet, ni la donació de Lardeta ni el reietó de Ciurana, Almira-Almominiz.

Etimologies del nom Poblet.—Hom n'ha exposat tres :

Una diu que el nom Poblet té el seu origen en el d'aquell anacoreta, antic morador d'aquestes terres, segons la llegenda. Aques-

ta etimologia és la que el P. Finestres accepta i defensa.

El bisbe de Solsona Joan Alvaro argumentava que el Monestir, per raó d'ésser tan gran i constituir un veritable poble, fou anomenat Poblet. Contra semblant tesi observa Finestres que aquest nom es troba ja en documents de l'any 1151, quan, segons ell, el cenobi estava en període incipient.

Fra Antoni de Yepes i el P. Manrique, historiador general del Cistell, creuen que, més que del nom de l'ermità, ve del nom llatí *Populetum*, que vol dir lloc on hi ha molts àlbers (en llatí *populus*), com existien en aquells paratges. *Populetum* és el nom que en els textos llatins hom dóna al Monestir i que correspon al «Poblet» dels textos catalans. Aquesta, segurament, és la veritable etimologia.

Data de la fundació.—La tradició i els historiadors de Poblet anteriors a Finestres posen la seva fundació a 7 de setembre de 1153. Aquesta data havia estat sempre considerada com a indiscutible, i el Convent la commemorava en tal concepte.

Al principi del segle xvii, una butlla del papa Paulus V (1616), en la qual hom donava

el dret de precedència als abats més antics per ordre de fundació dels respectius monestirs, féu que Poblet cerqués arguments per demostrar major antiguitat que Santes Creus, el qual cenobi havia estat fundat pel gener de 1152. La polèmica entre un i altre monestir en defensa de la major antiguitat respectiva, durà de 1617 a 1750. En un capítol tingut a Saragossa primer; al concili provincial reunit a Tarragona, després; al capítol general de l'Ordre, més tard; i finalment a Roma, foren resoltes les querelles a favor de Santes Creus. El P. Finestres fou acèrrim defensor del punt de vista pobletà en els darrers temps en què sostingué el plet contra Santes Creus. La seva tan coneguda *Historia de Poblet* fou escrita per justificar l'obstinació tan estèrilment sostinguda durant 133 anys; perquè «si, a Roma, Poblet perd el litigi, consti que tenia bons fonaments per a guanyar-lo», com deia el mateix autor en una carta referint-se a l'aparició del primer volum (Toda, *Estudis Pobletans*).

El P. Finestres prescindeix, o les rebateja amb arguments ben sovint fràgils, de les opinions unànimes dels historiadors i cronistes que accepten la data de 1153 com la de la fundació del Monestir; entre tals autors s'hi

compta l'abat Payo Coello, en una història que ha romàs inèdita. Diu que la data esmentada ha d'ésser tinguda com la de la traslació des de la suposada ermita de Lardeta, on dóna com a establerts provisionalment els monjos fundadors, mentre Berenguer IV feia construir els primers edificis.

L'esmentat historiador domèstic, en el seu entusiasme per fer Poblet més antic que Santes Creus, dóna notícia de dos abats que ell creu anteriors a Guerau, el qual tothom havia tingut sempre com a primer abat de Poblet; i per més que Finestres no en sap fixament la data, conjectura que la fundació del Monestir pot ésser atribuïda abans de les darreries de 1150, o el 6 de maig de 1151, a tot estirar.

Deia la tradició que, abans que aquells paratges fossin conquerits als moros, l'anacoreta Poblet amb alguns companys havien edificat a Lardeta una ermita dedicada a Sant Salvador, la qual habitaven. Durant diversos dissabtes consecutius, el dia de la Mare de Déu, vegeren que «unes llums miraculoses» baixaven del cel i s'aturaven en tres llocs distints: una a l'emplaçament de l'actual capella de Santa Caterina, que és a l'entrada del segon recinte del Monestir; dues

més, al lloc de l'antiga capella de Sant Esteve; i altres tres, on després fou emplaçat l'altar major de l'església actual. (En els darrers temps del Monestir encara era costum, quan hom cantava la Salve al Cor, encendre tres ciris a l'altar major en record d'aquella llegenda). Conegut el prodigiós succés pel comte Berenguer, cregué veure-hi un senyal del cel perquè el monestir que ell volia fundar fos en aquell lloc i dedicat a la Mare de Déu. Així es proposà de fer-ho quan hagués recuperat del domini alarb aquella comarca, i pensà en l'Ordre del Cistell, que era la més prestigiosa de les poques que aleshores estaven sota l'advocació mariana.

El 15 de les calendes de febrer de l'any 1149 de l'Encarnació del Senyor, el comte de Barcelona, juntament amb altres magnats de la terra, signà una carta de donació a l'abat Sanç de Fontfreda; per ella li cedia «el lloc que es diu Hort de Poblet, per construir-hi un monestir a servei de Déu i per a salut de l'ànima de mon pare i de ma mare i per remei de la meua ànima; i vull que hi tingui tant d'espai de terra, que còmodament hom hi pugui aixecar el Monestir, els claustres, el dormitori, el refetor i totes les ofi-

cines pertanyents al dit Monestir, i, en la immediació, el cementiri competent. I dono al dit Monestir, en el dit lloc, tota la terra de conreu que sigui necessària per als treballs propis del dit Monestir i per al sosteniment de tots el religiosos que allà serveixin a Déu...» Aquesta donació fou ratificada, amb la fixació dels límits, el 18 d'agost de 1150.

Els monjos que vingueren de Fontfreda, seguint la regla del Cistell devien ésser tretze, comptant-hi l'abat. Finestres conjectura que s'establiren a l'ermita de Sant Salvador o Santa Creu, la qual devien posar sota l'advocació de la Verge, mentre Ramon Berenguer feia construir les dependències necessàries per a la instal·lació del Monestir, i tres capelles als llocs on havien aparegut les llums miraculoses.

Al principi, el monestir de Poblet era tributari del de Fontfreda, al qual pagava una pensió en metàl·lic, i havia de demanar-li permís per la venda de terres. L'elecció de l'abat pobletà havia d'ésser presidida per l'abat de la casa mare, fins que l'any 1480 Ferran el Catòlic obtingué del papa que pogués substituir-lo l'abat d'un monestir cistercenc veí.

Primitives construccions.—Estudiant el creixement del Monestir en sos primers temps i la disposició i característiques de les dependències que resten en peu, hom pot arribar a la conclusió que els religiosos que vingueren de Fontfreda no es proposaven aixecar el grandió monestir la construcció del qual poc més tard fou empresa.

Tot fa creure que el primitiu monestir el volgueren bastir a la part posterior de la Mongia, amb el claustre de Sant Esteve com a centre i l'església major molt més petita que l'actual, la qual Alfons I féu ampliar radicalment abans d'ésser acabada. L'ingrés de religiosos a la comunitat i les deixes fetes al monestir augmentaven ràpidament, i tot seguit hom vegé que el pla primitiu havia de resultar insuficient per la importància que el cenobi adquiria.

Fou aleshores que hom planejà la distribució general de totes les dependències del monestir en vistes a poder-hi simultanejar la vida conventual i una llarga construcció de les grandioses parts de l'edifici, en la qual fou esmerçat més d'un segle.

Dins del pla general foren construïdes algunes dependències isolades, tals com la Capella d'entrada, després dita de Santa Ca-

terina, a ponent, i que era la de les oracions d'ingrés a la Mongia; el Dormitori antic, amb la Capella mortuoria, a llevant; al sud, la Sagristia, orientada per poder servir d'església provisional; i al nord el Calefactori i Locutori: tot ben disposat i folgat per a encabir les edificacions que hom hi anà aixecant.

Les construccions d'aquesta primera etapa, per bé que el llur pla general ja era grandíós, no revelen la magnificència de les que hom va fer després. Les voltes són de canó seguit, apuntades, sense arcs de reforç; les parets, completament llises, o, al més, amb alguna senzilla imposta. Les dues capelles, de Santa Caterina i Sant Esteve, són quadrades, sense absis. En general, estudiant encara avui dia aquestes construccions, hi trobem un coneixement perfecte de l'art de construir, però observem que llurs autors no volgueren separar-se de la primitiva austeritat de l'ordre del Cistell. En alguns casos, atenent només a l'arquitectura hom dubtaria si es tracta de construccions del segle XII o posteriors; és la situació i el contacte amb dependències ben datades ço que ens ajuda a calendar-les.

La rigorosa austeritat primitiva de l'Ordre

no ens ha deixat conèixer el nom dels que planejaren el Monestir. Durant aquests anys un hom hi troba, de tant en tant, l'abat Vidal de Fontfreda, que juntament amb el de Poblet i tal vegada amb Alfons I degué ordenar la distribució general. De l'any 1168 coneixem el nom d'un monjo obrer, Bernat de Porta Règia, per un acte de fixació dels termes de Poblet i Prades; el seu cognom sembla acusar procedència narbonesa.

II

CREIXEMENT I ESPLENDOR. ABATS CONSTRUCTORS

(SEGLES XII, XIII I XIV)

ELS BÉNS

La protecció de Ramon Berenguer IV al Monestir donà el principal impuls al seu esplendor. El comte aprofità tota ocasió per donar a Poblet autoritat, privilegis i senyorijs; però, en realitat, els qui posaren el fonament de la seva grandesa material foren els nobles i particulars.

En temps de l'abat Grimoald, Berenguer IV donà la granja de Doldellops, vora de Valls, pel febrer de 1154; el març següent, el lloc de Xerta, al terme de Tortosa; pel gener

de 1155, l'hort de Bas, prop de Garcia; i concedí també que els ramats del Monestir poguessin pasturar lliurement per tots els seus estats.

Aquestes donacions tenen poca importància comparades amb les que tot seguit començaren a fer els nobles i propietaris, estimulats per l'exemple del sobirà i pel prestigi que l'Ordre del Cistell tenia per tota Europa en aquells temps en què vivia Sant Bernat de Claravall, del qual hom diu que fundà, durant sa vida, 160 monestirs, arreu preferits per la noblesa. Les donacions eren terres immediates al Monestir o escampades per Catalunya : propietats en hortes i cases dintre les ciutats de Lleida i Tortosa, participació en les explotacions industrials, etc.

Els Anglesola foren dels més grans protectors de Poblet; començaren llurs donacions l'any 1166.

Aquestes donacions gairebé sempre eren fetes invocant la salut de l'ànima del donant i dels seus. Demanen molt sovint ésser «confreres» del Monestir, o bé donen les seves persones per ésser-ne frares llecs o monjos. El 8 de setembre de 1186, Donat i sa muller Astruga fan donació de les seves persones i béns a Poblet, i l'abat Pere de Talladell els

rep sota la condició que, si ell mor abans que ella, aquesta serà ben tractada i podrà romandre al Monestir i que ell prendrà l'hàbit del Cistell a l'hora i dia que l'abat ho indiqui.

D'aquesta manera, les primeres comunitats es constituïren amb nobles i persones principals, el nombre de les quals anà creixent en proporcions considerables. De 1153 a 1200 professaren 55 monjos, entre els quals hi havia els noms més preclars de la terra.

Les donacions no sempre eren en terres. Els senyors de Cardona assignaren una somada de sal, cada setmana de l'any, «a Santa Maria de Poblet... mentre duri el mineral de Cardona». Ramon de Cervera l'any 1166 concedí permís d'extreure pedra del terme de l'Espluga per a les construccions del Monestir i llurs dependències, així com els drets que tenia sobre un molí i aigua del mateix terme; Pere de Castellfollit, en 1188, fa nova concessió de pedra per a iguals fins. Els comtes d'Empúries atorguen privilegis sobre les pesqueries de Castelló. La comtessa de Tarragona va donar una casa sota del castell i el domini que tenia al terme de Riudoms. L'arquebisbe de Tarragona va cedir un solar a on poguessin edificar una casa

i un oratori, i moltes altres per l'estil. Altres vegades són donacions de cera per determinats altars, o d'oli per llànties del Sagrari, o algun esclau sarraí.

Més sovint són diners que van al servei de l'enfermeria o sagristia, i en altres casos són destinats a millorar l'ordinari del refector. Aquestes darreres són atribuïdes a certes festes de l'any en commemoració dels sants benedictins, i algunes vegades hom especifica la inversió en plats especials, un d'ells el bacallà cuit amb mel, que era tradicional requisit del refector de Poblet. Capítol important de les donacions en metàl·lic era el que afectava a les obres com són l'Església, el Claustre, l'Aula Capitular, el Dormitori i altres que solien ésser indicades pels donadors, les quals esmentarem en la part descriptiva del present llibre.

Alfons I, que en 6 d'agost de 1162 succeí a Ramon Berenguer IV, mort en aquella data, continuà, i àdhuc accentuà la protecció que son pare havia dispensat al Monestir. Aquest ja havia adquirit gran increment i fama. Havia tingut lloc la conversió d'Amet, fill del rei moro de Carlet, el qual ingressà al Convent, i més tard fou santificat amb el nom de Sant Bernat d'Alcira. Els religio-

sos eren molts i les capelles resultaven insuficients per a celebrar-hi el sant sacrifici de la missa; i això decidí a emprendre el canvi total en l'obra de l'església, aleshores en construcció, i a l'ensem l'ampliació del Monestir. Alfons afegí nous privilegis als que havia concedit son pare i demostrà la seva predilecció per Poblet designant el seu abat Esteve per a ocupar la seu episcopal d'Osca.

Un dels fets que més influí en la creixença i prestigi ulteriors del Monestir fou que trobant-se el comte-rei, en febrer de 1175, amb altres nobles a la vila d'Anglesola, atorgués en escriptura autèntica que el seu cos fos enterrat en el dit cenobi. El mateix disposà el seu fill Pere en ocasió de trobar-se junt amb el rei a Poblet, l'any 1194. Aquesta elecció de sepultura, que fou seguida per la majoria de llurs successors, convertia Poblet en panteó reial amb tots els honors corresponents, i motivà les freqüents visites règies, acompanyades gairebé sempre d'importants concessions al Monestir.

Ultra el seu cos, Alfons I deixà a Poblet la corona, nomenà l'abat pobletà marmessor seu i dedicà el seu fill Ferran a monjo de la comunitat.

A les darreries del segle eren moltes les

propietats que Poblet tenia escampades. L'any 1190 el Monestir començà de fer compres per a unir-les i arrodonir dominis de certa extensió.

Al mateix temps començava a fer les concessions que hom anomenava «establiments», o sia la cessió d'hortes, camps, boscos i fins terres ermes en enfiteusi, per assegurar-se del cobrament dels censals, la importància dels quals creix considerablement des de les acaballes del segle XII. De vegades els censals consistien en espècies útils al Monestir. A 14 d'agost de 1189, l'abat Esteve cedí un artigal a Guillem Ferrer, a canvi de dos quintars de vidre a l'any.

Durant el segle XIII les compres s'accentuaren en proporcions considerables, puix ja no són petites terres sinó viles, termes i castells. Entre altres llocs, són comprats el del Vilosell (1217), el de Belcaire (1220) i el de Verdú (1227). El Monestir dóna en pagament quantitats considerables, de vegades més de 3000 morabatins d'or.

Aquests diners el Monestir els adquireix principalment pels testaments dels senyors que hi elegeixen sepultura, a canvi de la qual havien de fer crescudes almoines. Així s'esdevingué en 1218 amb Huc de Torroja,

en 1231 amb Guillem Huc de Tolosa i en 1234 amb Guillem de Guàrdia-Alada, per no citar-ne d'altres.

Al segle *xiv* comencen de minvar les donacions de tota classe. Subsisteixen, però, les deixes testamentàries per enterraments, que arriben fins al *xv*. S'accentuen els establiments de terres donades a cens. És comprat, o adquirit per altres títols, el mer i mixte imperi sobre els territoris del Monestir, i són establertes les baronies, al costat de les quals hi hagué els priorats i dominis que més avall esmentarem. Durant aquest mateix segle fou organitzada l'administració feudal que comprèn la de les terres, de la justícia i administració dels pobles sotmesos a l'autoritat d'un batlle general, monjo del Monestir i de diversos majorals, ordinàriament frares llecs de la Casa.

L'època de major prosperitat econòmica de Poblet és el segle *xiv*, malgrat les despeses considerables que pesaren damunt d'ell. Entre altres, el pagament de dos subsidis de 40 i 50 mil sous (1322) a l'infant Alfons per l'expedició a Sardenya; altres 5000 sous per la guerra contra el genovesos (1353) i 3000 sous de subsidi per la guerra contra Castella (1350).

Els casaments reials costaren cars al Monestir. L'any 1312 pagà 9935 sous jaquesos pels dots de les infantes Maria i Constança, filles de Jaume II. En 1327 pagava 3000 sous pel matrimoni de la infanta Constança amb Jaume II de Mallorca. A 1337, 6000 sous al rei Pere III quan es casà amb Maria de Navarra. Els llegats pontificis *ad latere*, que en 1361 vingueren per solucionar conflictes entre Catalunya i Castella, costaren també a Poblet 2240 sous.

ELS HOMES

Institució creada pel sobirà, afavorida per la noblesa catalana, estimada pel poble, i en possessió de prerrogatives i rendes considerables, el monestir de Poblet arribà a ésser un dels centres intel·lectuals i polítics més importants de la nostra terra. Molts dels principals personatges d'aquella època foren pobletans, i en nombroses iniciatives de transcendència política o cultural per a Catalunya, la influència de Poblet, o dels seus fills, fou decisiva.

Entre els monjos de Poblet de nissaga il·lustre, n'hi hagué que donaren glòria al Mo-

nestir per llur virtut i saber, que el deixaren per ocupar cadires episcopals i vestiren porpres cardenalícies. Com diu Finestres, no mancaren a Poblet les tres insignes prerrogatives de Santedat, Ciència i Noblesa.

Els reis i magnats es feien confreres del Monestir. Entre ells trobem els noms de Ramon Berenguer IV, Alfons I, Pere I, Jaume I, la comtessa de Tarragona i els seus fills, Ermengol VIII d'Urgell i sa muller, Guillem de Cardona i la seva, etc. D'altres hi feren vida conventual adscrits com a donats. I molts prengueren l'hàbit del Cistell professant com a monjos : un d'ells, Jaume I, que, com veurem, en sentir pròxima la mort, volgué ingressar a la Comunitat; com l'infant Ferran, fill terç d'Alfons I, i com una sèrie de prínceps, i cavallers de les cases de Queralt, Rocabertí, Talladell, Massanet, Filella, Hostalric, Cervera (Ramon, Bernat i Guillem, aquest tutor i conseller major de Jaume I), Gallart, Verdú, Montserè, Alguaire i d'altres.

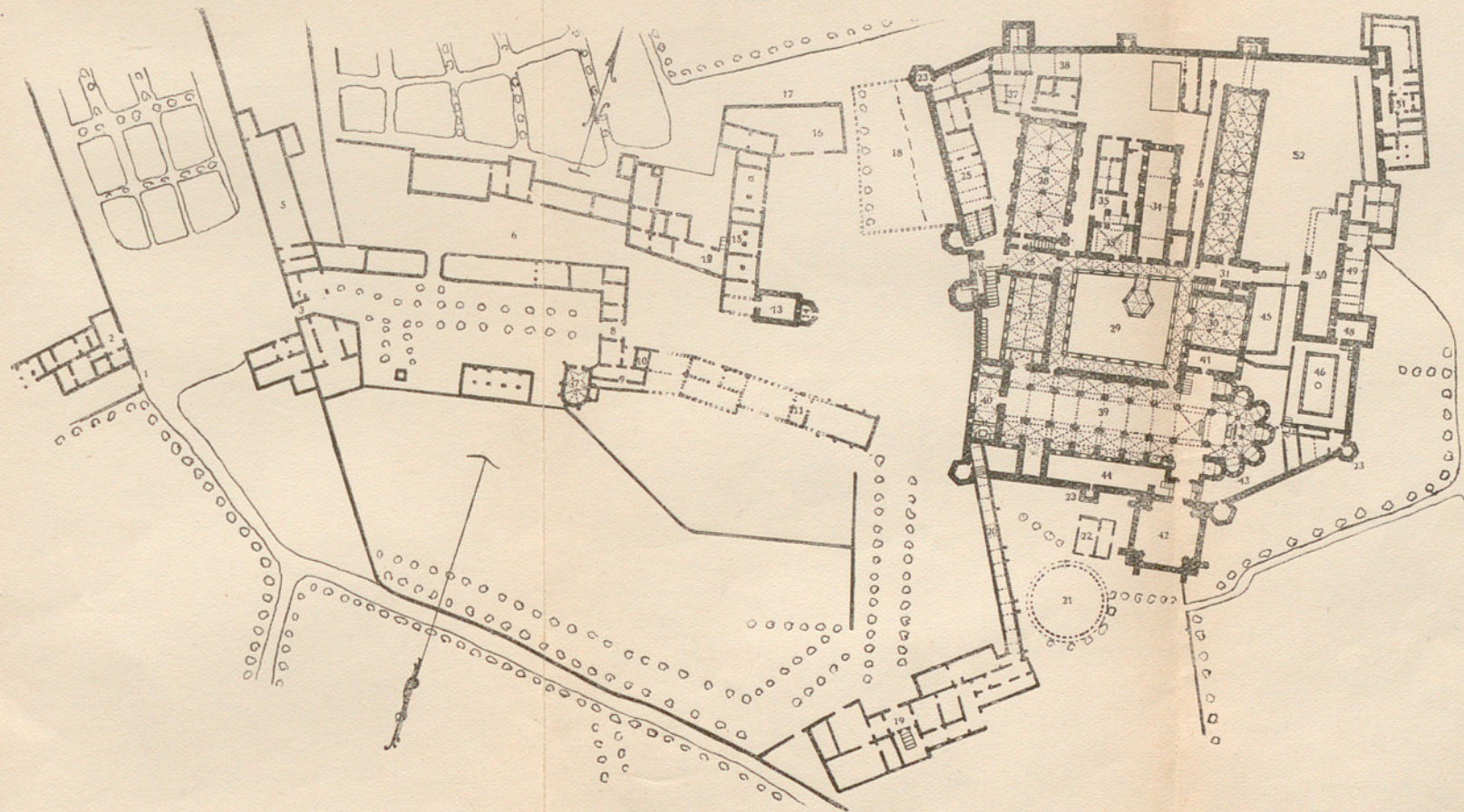
El final del segle XII, tot el XIII i bona part del XIV, els monjos pobletans pertanyen quasi tots a cases senyorials, i sols per excepció n'hi ha algun sense títol. Al final del segle XIV el personal del Convent s'havia anat de-

mocratitzant. Paulatinament, els títols senyorials esdevenien escassos, i abundaven noms de pagesia i de cases vulgars de la terra. Més a les darreries comencen d'aparèixer alguns noms forasters que més endavant arribaran a ésser nombrosos i àdhuc a dominar al Convent.

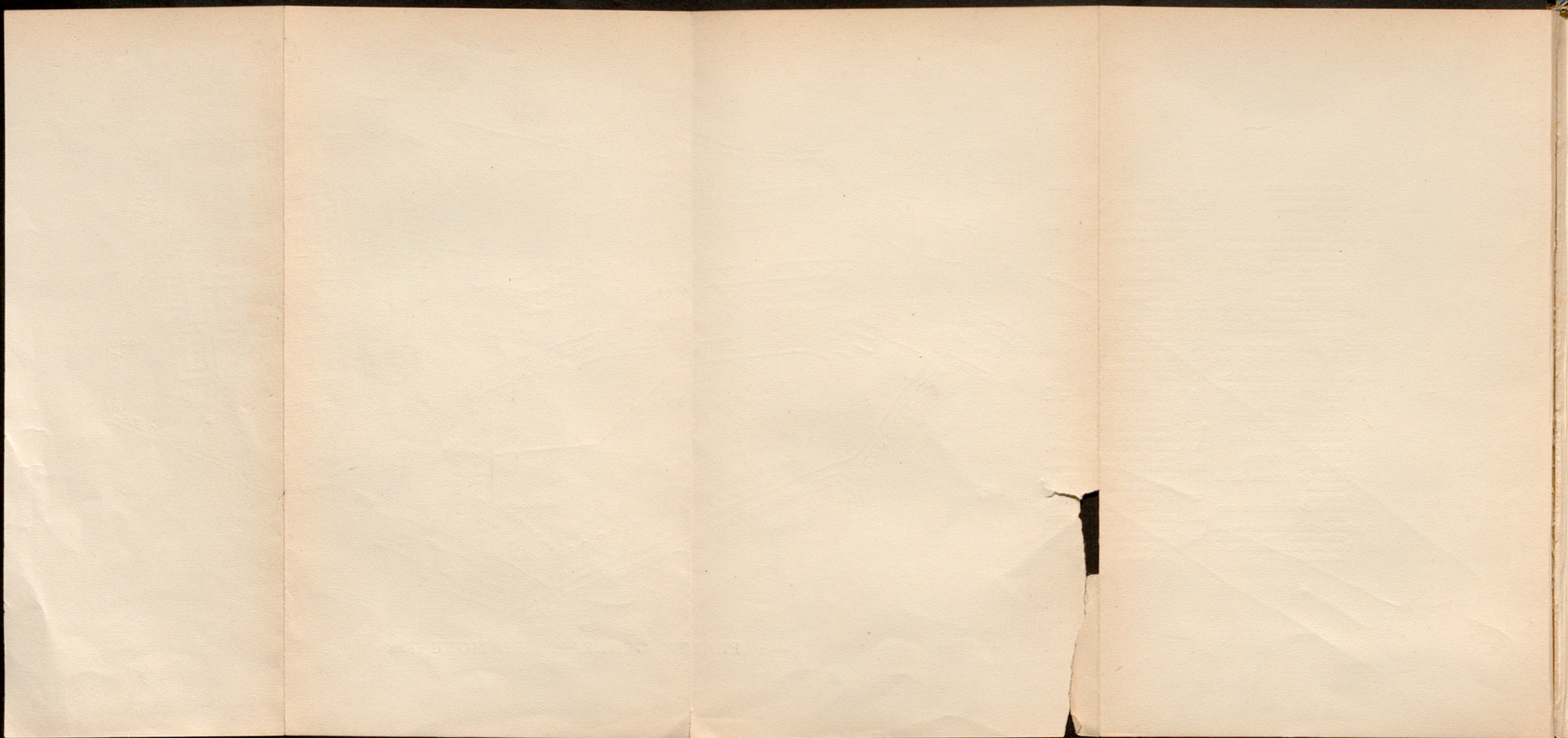
Sant Bernat d'Alcira.—Fou un dels noms més preclars en santedat que illustraren Poblet. Era fill del rei moro de Carlet, el qual l'havia enviat a Catalunya amb honors de príncep ambaixador. Anant amb son seguici, de Lleida a Barcelona, la nit el sorprengué, i féu cap, miraculosament, a Poblet el dia de la Mare de Déu d'agost de l'any 1156. En visitar el Monestir, restà edificat amb l'exemple de la vida religiosa que hom hi feia; i, convertit a la fe de Crist per les ensenyances de l'abat Grimoald i d'un monjo vell, volgué rebre el sant baptisme. Abandonà la missió que l'havia portat a la nostra terra; canvià el nom d'Amete pel de Bernat i oblidà els honors de príncep per l'hàbit del Cistell. Mentre estigué a Poblet, exercí els càrrecs de bosser i porter i obrà diversos prodigis.

Obtingué permís de l'abat Huc, l'any 1181,

1. Portal de Prades.
2. Hostatgeria nova.
3. Porta d'entrada.
4. Porteria.
5. Botiga del blat.
6. Pati, amb edificis destinats a diversos oficis i a habitacions de criats.
7. Capella de Sant Jordi.
8. Porta Daurada.
9. Governació.
10. Presó de dones.
11. Palau antic de l'Abat, després Hostatgeria, Cotxeria i darrerament Cereria.
12. Bosseria.
13. Capella de Santa Catarina.
14. Capella de la Verge del Xiprer.
15. Hospital de pelegrins i habitacions del metge i apotecari.
16. Dipòsit de llenya.
17. Cementiri de condemnats.
18. Hort de l'apotecari.
19. Palau modern de l'Abat.
20. Pas cobert.
21. Antic dipòsit d'aigua.
22. Moli d'oli.
23. Torres de defensa de la muralla.
24. Porta reial.
25. Forn i dependències anexas.
- 25, *planta alta*. Habitacions de conversos, llecs i donats.
26. Vestíbul del Claustre, o Xocolateria.
- 26, 27 i 40, *planta alta*. Palau del rei Martí.
27. Cubs.
28. Celler.
- 28, *planta alta*. Dormitori de monjos vells.
29. Claustre.
30. Aula Capitular.
31. Locutori.
32. Biblioteca de D. Pere d'Aragó.
33. Biblioteca antiga.
34. Refetor.
35. Cuina i annexes.
36. Claustret de novícies.
37. Casa del Prior.
38. Apotecaria.
39. Església major.
40. Atri o Galilea.
41. Sagristia antiga.
- 41, 30, 32 i 33, *planta alta*. Dormitori de novícies i Arxiu.
42. Sagristia nova.
43. Cementiri de monjos.
44. Cementiri de llecs.
45. Claustret del Locutori.
46. Claustret de Sant Esteve, o de l'Infermeria.
47. Dependències diverses (entre elles, algun temps, l'Apotecaria).
48. Capella de Sant Esteve.
49. Cambres reials.
50. Joc de la pilota (algun temps).
51. Cases noves.
52. Pati d'esbarjo dels monjos joves.

PLANTA GENERAL DEL MONESTIR

per anar a terres de València, que encara estaven en poder dels sarraïns, per tal de convertir als seus parents. Així ho va aconseguir amb ses germanes Zaida i Zoraida, les quals batejà amb els noms de Maria i Gràcia, i feren vot d'ingressar a l'ordre del Cistell en arribar a terra de cristians; però no tingué igual sort amb son germà Almanzor, qui havia substituït al seu pare, d'igual nom, i que els féu martiritzar als tres en un bosc prop d'Alcira.

PRINCIPALS ABADIATS DELS SEGLES XII I XIII

Pere de Massanet (1190-1196). — D'antiga casa catalana, fou un dels grans abats de Poblet. Durant el seu abadiat el Monestir estava en plena construcció. No obstant, sobraven encara energies per a fundacions tan importants com la del monestir de Piedra (a l'Aragó), que fou una filial molt important del nostre cenobi. L'abat Massanet rebé de mans d'Alfons I el seu fill, l'infant Ferran, per monjo del Convent, el qual després fou abat de Montaragó.

Arnau d'Amalric (1196-1198). — Elegit a la

mort de Massanet, degué ésser home inquiet i de gran talent. Durant el seu curt abadiat, brillaren al Convent barons de gran virtut i santedat; però al mateix temps sembla que s'hi produí una mena de cisma, el qual podia haver motivat el trasllat d'Amalric a l'abadia de la Gran Selva. Fou després abat de Cîteaux, general de l'Ordre, delegat pontifici en la croada contra els albigesos, inquisidor general, i arquebisbe de Narbona. Havia assistit a la batalla d'Ubeda.

És una figura interessant, sobre la significació de la qual els historiadors no estan d'acord. Uns en parlen amb rigor i altres amb lloança.

Pere de Curlacans (1205-1214).—Gran amic de Pere I, home savi i enèrgic, sembla que hagué de posar més atenció en la guerra dels albigesos (la qual repercutí dins del Convent, dividint-lo en dos bans), que no en la prosperitat constructiva de la casa. Es veu, però, que no descurava els seus prestigis, per tal com fou ell qui, trobant-se a Montblanc amb el rei (14 novembre 1207), aprofità la seva bona amistat amb aquest per obtenir el títol de Notari Reial per al monjo arxiver del Monestir. Les divisions conventuals

(que massa sovint havien de torbar la vida de Poblet), apareixen per primera vegada durant el temps de Curtacans. L'abat n'estava afligit, i àdhuc algun monjo temia per la seva vida. Els cronistes no expliquen clarament com finà. La mort de Curtacans és un punt de la història de Poblet que ha restat enterbolit entre boires i algun reflexe de tragèdia.

Ramon de Cervera (1224-1229).—No s'havia de fer esperar molt una de les èpoques de major glòria per a la Casa amb l'elecció de Ramon de Cervera, parent de l'arquebisbe Aspàrag i de Jaume I, al qual, jove com era, il·luminava amb sos consells. El rei honorà l'abat i el Monestir visitant-los a les calendes de febrer de l'any 1225; aleshores assistí personalment a un capítol solemne celebrat a l'Aula i oferí una donació de 200 morabatins per a l'obra del Claustre que llavors estaven fent.

A finals de 1228 Jaume I tornava a Poblet acompanyat de prelats, guerrers, cortesans, dames i gent del poble, per tal de posar-se tots sota la protecció de la Mare de Déu; hi duïen els estandarts amb què havien d'assistir a la projectada conquesta de Mallorca,

suggerida tal vegada en converses tingudes amb l'abat durant l'anterior sojorn del Conqueridor al Monestir. Assolida la victòria, tornava el rei a Poblet la vuitada de Tots Sants de l'any 1230 a retre gràcies a la Mare de Déu pel triomf concedit sobre els sarraïns. Ramon de Cervera no pogué veure el retorn gloriós del Conqueridor. Havia mort a França a darreries d'agost de 1229 i l'havia succeït en l'abadia Arnau de Gallart (1229-1231).

Vidal d'Alguaire (1232-1236).—Durant el temps d'aquest abat fou fundat per iniciativa del rei el monestir de Benifassà, altra de les filials de Poblet. Hom creu que aquesta filial la fundà Jaume I en penitència d'haver fet tallar la llengua al bisbe de Girona, del qual sospitava que havia revelat un secret de confessió. Finestres s'inclina a què la penitència d'aquesta falta, que amargà molt el rei, consistí solament en una forta dotació per mantenir el Convent després de fundat.

Jaume I trobant-se a Tarragona amb l'arquebisbe, l'abat Vidal i el monjo Guillem de Cervera, als quals nomenà marmessors, atorgà testament i disposà ésser enterrat a Poblet, al qual monestir llegà 3000 morabatins per sufragi de la seva ànima.

Ramon Donat (1238-1241).—Trobant-se a Mallorca amb el rei, féu que aquest portés a cap la intenció que tenia, des de la conquesta de l'illa, de fundar-hi un monestir cistercenc i que donés a Poblet la nova casa que fou Santa Maria la Reial, de Mallorca (1239).

Bernat de Cervera (1276-1287).—Moltes foren les prerrogatives i donacions que Jaume I féu a Poblet, puix era gran l'amor que li tenia. Per si aquelles no fossin prou, ho demostraria el que abans de morir hagués volgut vestir-ne l'hàbit.

El 20 de juliol de l'any 1276, es trobava malalt a Alcira, on, conquerida la vila, havia fet construir una capella dedicada al màrtir Sant Bernat, monjo de Poblet. Sentint-se pròxima l'hora de la mort, féu testament. Refermà la seva voluntat d'ésser enterrat a Poblet; nomenà novament el seu abat, el noble Bernat de Cervera, son maressor, entre altres, i augmentà les deixes al Monestir. Després, va demanar a aquest abat, allí present, que en lloc del mantell reial li posés l'hàbit de novici cistercenc, i féu prometença d'anar, així que pogués, a Poblet, on volia acabar sos dies com a modest religiós.

No pogué realitzar el seu desig. En arribar a València la seva salut s'agreuà, però tingué temps encara per fer els vots solemnes i professar obediència, segons l'Ordre de Sant Benet, en mans de l'abat Cervera, el qual li vestí l'hàbit de profés. Morí el 27 d'aquell mateix juliol i hom l'enterrà a la catedral valenciana.

Fins a dos anys més tard, en 1278, no tingué lloc la traslació a Poblet del cos de Jaume I. Reunits a Tarragona, acompanyaren el gloriós cadàver en llarga comitiva, en la qual hi havia el nou comte-rei, la seva esposa, la reina de Castella, Violant, filla de Jaume I, gairebé tots els prelats del regne i gran seguici de rics-homes, cavallers, i homes de vila. En arribar al Monestir, foren fetes al rei difunt solemníssimes exèquies, i el seu cos fou dipositat en el presbiteri, enfront del de son avi Alfons I, i, el mateix que aquest, en una tomba de fusta.

Pere II visità Poblet en l'esmentada solemnitat funerària, però mostrà més afecte al monestir de Santes Creus, on trià la sepultura. Fins a l'any 1285, en morir a Vilafranca del Penedès, no disposà l'execució de les deixes que al Monestir havia fet son pare.

Guillem d'Estanyol (1288-1297). — Abans d'acabar la centúria, en novembre de 1289 rebé Poblet una altra visita reial en la persona d'Alfons II; de l'acompanyament formava part el bisbe d'Osca Jaume Sarroca, que caigué malalt al Monestir i morí el 12 de desembre següent.

Les qualitats de l'abat Estanyol foren descobertes pel rei, i aprofitades per aquest, més endavant, quan li confià missions diplomàtiques i l'envià d'ambaixador a Sicília, l'any 1291. Per cert, que la mort immediata del rei no permeté a aquest de premiar els bons serveis de l'abat, ni foren rescabades per Poblet les despeses que havia ocasionat l'ambaixada a Sicília.

Durant la centúria professaren uns dos cents monjos, i el Monestir veié sortir del seu si per elevar-se al bisbat d'Elna, Ramon de Vilallonga, en 1209; i els abats Arnau de Filella i Ramon d'Hostalric, en 1219 i 1224. L'abat Arnau de Gallart fou arquebisbe d'Aix l'any 1231, i l'abat Simó Xemenó, bisbe de Segorb el 1237.

ELS ABADIATS DEL SEGLE XIV

Mentre als segles XII i XIII els abats procuren estar sovint al costat dels reis i deixen el Monestir per seguir la cort en l'exercici de llur càrrec d'almoiners reials, en el XIV es fan substituir per monjos i resten al Convent per a impulsar i atendre les construccions de la casa.

Ponç de Copons (1316-1348).—Sobressurt entre tots l'abat Copons, que exercí la dignitat durant més de 32 anys; tal duració no fou assolida per cap altre abat del Monestir. Abans n'havia estat de Benifassà.

Dels tres primers monarques del segle XIV, Pere III fou qui més contribuí a l'esplendor de Poblet, no tan sols per les obres que per iniciativa seva foren realitzades, sinó també per la freqüència amb què s'hi hostatjà. A l'istiu de 1341 hi estigué més de 40 dies, amb la seva esposa Maria, la qual hi deslliurà una infanta. Durant aquest abadiat, el rei tornà a Poblet l'any 1346.

L'abat Copons fou cridat a col·laborar en els principals actes religiosos i polítics de Catalunya; tingué encertada cura de la poi-

xança espiritual i material del Monestir i l'engrandí amb importants obres, com són l'atri i estances altes del Claustre, els Cubs, la nau i capelles de migjorn i cimbori de l'Església, totes les quals ostenten el seu escut. Fou el primer abat que establí aquest costum d'assenyalar les obres amb l'escut abacial, el qual seguiren els seus successors.

Morí el 29 de juliol de 1348, atacat per la pesta que assolava Catalunya i que ocasionà grossa mortaldat entre els religiosos de Poblet. Fou enterrat a l'Aula Capitular.

Bernat de Palau (1348).—Fou elegit a la mort de Copons. Per causa de l'assiduitat i abnegació amb què posà sos coneixements al servei dels apestats, es contagià ell mateix i morí als vuit dies de la seva designació.

Durant els pocs dies tràgics que estigué al front de l'abadia no pogué deixar rastre perdurable de les grans aptituds que tenia ben provades. Abans d'ésser monjo havia estat cavaller a la cort d'Alfons III, al qual acompanyà en algunes de ses expedicions. Era gran coneixedor de les ciències naturals i matemàtiques. Com abans havia estat el braç dret del seu rei, en morir aquest i vestir

l'hàbit blanc del Cistell ho fou de son abat Ponç de Copons en les grans construccions que féu al Monestir. Durant alguns anys fou professor de ciències naturals i exactes del Convent, i traçà el projecte del cimbori que segurament la pesta ens privà de veure acabat (Mn. Palomer, *Estampes de Poblet*).

Arnau d'Eixamús (1348-1361).—Dedicà el seu talent i energies a restaurar l'aclaparadora situació en què l'epidèmia havia deixat el Monestir i a les importants gestions diplomàtiques que li foren encomanades per Pere III.

Era fill d'una família senyorial de Valls. Ja l'any 1334, acompanyant l'abat Copons a la coronació del pontífex Benet XII, cridà l'atenció d'aquest, el qual el recomanà a Copons. Durant la seva prelatura fou exemplar la disciplina de Poblet, la qual cosa li valgué que l'any 1354 Innocent VI el nomenés membre d'un consell de disciplina eclesiàstica.

L'any 1350 assistí a les corts de Perpinyà, en les quals fou acordat de canviar la cronologia de l'Encarnació per la del Naixement de Jesús. En aquesta ocasió batejà el primogènit de Pere III amb el nom de Joan. Inter-

vingué amb gran clarividència en la política del seu temps, però no pogué evitar, malgrat el seu desig, que esclatés la guerra entre Catalunya i Castella. Havia preparat una entrevista dels dos reis, de la qual nasqué una aliança que no fou de durada.

Pere III el distingí. En converses i en cartes el rei i l'abat maduraren el pla dels sepulcres reials. Durant el seu temps foren construïdes les arcades que havien de sostenir les sepultures.

Guillem d'Agulló (1361-1393).—Fou el darrer gran abat constructor d'aquest segle. L'any 1366 Pere III visità la casa i donà impuls a la fàbrica de les sepultures reials i les dels infants. Va destinar-hi algunes rendes, i donà plens poders a l'abat, qui ordenà tot seguit la realització de l'obra. A més d'aquesta estava en execució la de les torres i murs de defensa, i també la de les cambres del costat de la capella de Sant Esteve, construïdes perquè hi tinguessin digne hostatge les reials persones que sovint visitaven el Monestir. L'any 1375 el visità Carles II de Navarra.

Joan I, que succeí al rei Pere, mostrà interès en prosseguir les tombes començades

per son pare, i aprofitant l'estada a Poblet l'any 1389, en què foren estrenades les Cambres reials, encomanà a l'abat que manés construir un sepulcre per a ell i la seva esposa, semblant als tres que hi havia fets.

L'any 1390 foren traslladats els cadàvers d'Alfons I, Jaume I, les tres esposes de Pere III (Maria de Navarra, Leonor de Portugal i Leonor de Sicília), la primera muller de Joan I i altres infants, a les sepultures respectives.

Vicenç Ferrer (1393-1409).—Durant aquest abadiat el cadàver de Pere III, que guardava la catedral de Barcelona, fou traslladat a Poblet (any 1394) amb assistència de Joan I. Aquest abat fou qui, per ordre del rei Martí, féu començar les obres del palau que encara porta son nom. Es veié precisat a renunciar l'abadia en mans de Benet XIII, sense esperar, com era costum, la seva mort, que li ocorregué dos anys després (13 de juliol de 1411) amb opinió de santedat.

IMPORTÀNCIA SOCIAL I DIGNITATS

La prosperitat tan viriosament començada i sostinguda, posà Poblet al davant de totes les institucions monàstiques de la nostra terra i al costat de les primeres d'Europa; i àdhuc a més alt nivell que aquestes si hem d'acceptar la constatació del P. Manrique, historiador general de l'Ordre, en escriure la coneguda frase : *De Prole Populetum pro mille sit Fontis-Frigidi germen toto Orbe Cristiano nulli secundum.*

En finalitzar el segle XIV, el Monestir havia assolit l'època de plenitud, que conservà encara durant el segle següent, més per força de la inèrcia que duia, que no per la subsistència de l'esperit dels temps anteriors. Al segle XVI apareixen ja les primeres esquerdes que havien de fer sucumbir el Monestir sota el pes de sa pròpia grandesa.

Foren tantes les seves prerrogatives i senyories, així en l'ordre eclesiàstic com en el civil, que els seus abats, com representants de la comunitat, eren considerats com vertaders bisbes i com senyors feudals preferits als nobles de més il·lustre nissaga.

Preeminències en l'ordre eclesiàstic.—Foren diverses les filials amb què, amb motiu de les llurs conquestes, els comtes-reis estengueren els dominis de Poblet. El monestir de Piedra a Aragó; el de Santa Maria la Reial, de Mallorca; i el de Benifassà, als llinars de Catalunya, Aragó i València. A més, tenia els priorats de Sant Vicenç Màrtir, a València; de la Mare de Déu del Tallat, prop del Monestir; el de Nazaret a Barcelona; Doldellops, a Valls; Sant Joan, a Berga; Les Franqueses, a Balaguer; i Sant Pau, a Manresa.

Els abats no solament exercien jurisdicció damunt d'aquests priorats i filials, sinó que molts d'ells foren vicaris generals, visitadors de l'Ordre en tots els monestirs de la Confederació i comissionats de l'abat general del Cistell per inspeccionar monestirs de Castella i Portugal. El capítol general de l'Ordre encomanà a alguns abats la visita de tots els monestirs cistercencs de la península.

Els papes en més d'una ocasió confiaren a abats o monjos de Poblet missions d'importància universal i l'arranjament de conflictes interns de l'alta clerecia. L'abat Martínez de Mengucho treballà amb èxit per l'acabament del cisma del papa Luna, procu-

rant l'obediència de quatre cardenals al nou pontifex Martí V, els tractes per a la qual foren tinguts al Monestir.

Des del temps de Pere III (1375), l'abat Guillem d'Agulló i els seus successors tingueren el càrrec d'almoïner major dels comtes-reis. Algunes vegades ells o els lloctinents que tenien dret a nomenar, seguien als reis en llurs conquestes (com a Alfons IV a la de Nàpols), o bé eren consellers o ambaixadors reials davant del papa. Així com el rei tenia per almoïner l'abat de Poblet, ben sovint els infants nomenaven el seu en algun monjo del Monestir.

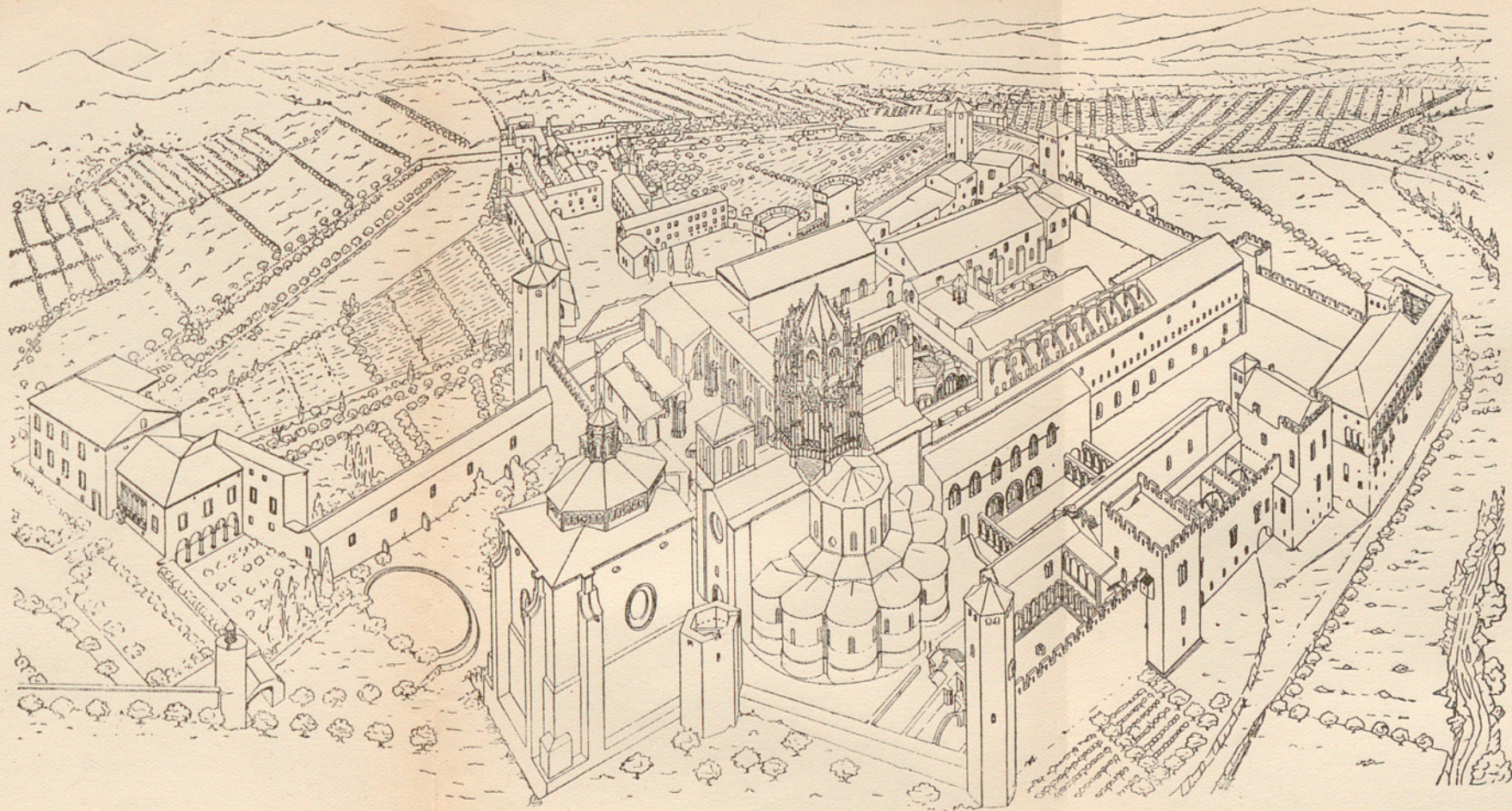
L'abat pobletà era rector nat de diverses parròquies, i estaven sota el seu patronat molts vicariats i benifets fundats en esglésies de Catalunya i València, entre altres l'Espluga de Francolí, Montblanc, Balaguer, Valls, Cervera, Verdú i Fullella.

El Convent elegia lliurement els seus abats. Al principi tenia obligació de cridar el de la seva casa mare de Fontfreda per a què presidís l'elecció. Resta dit que Ferran el Catòlic obtingué del papa que aquesta presidència pogués recaure en l'abat d'un monestir del Cistell pròxim.

Dominis i preeminències en l'ordre temporal.—Finestres i altres tractadistes que l'han seguit esmenten les nombroses baronies i pobles, granges, despoblats, senyories i molins pertanyents a Poblet. Nosaltres els resumirem.

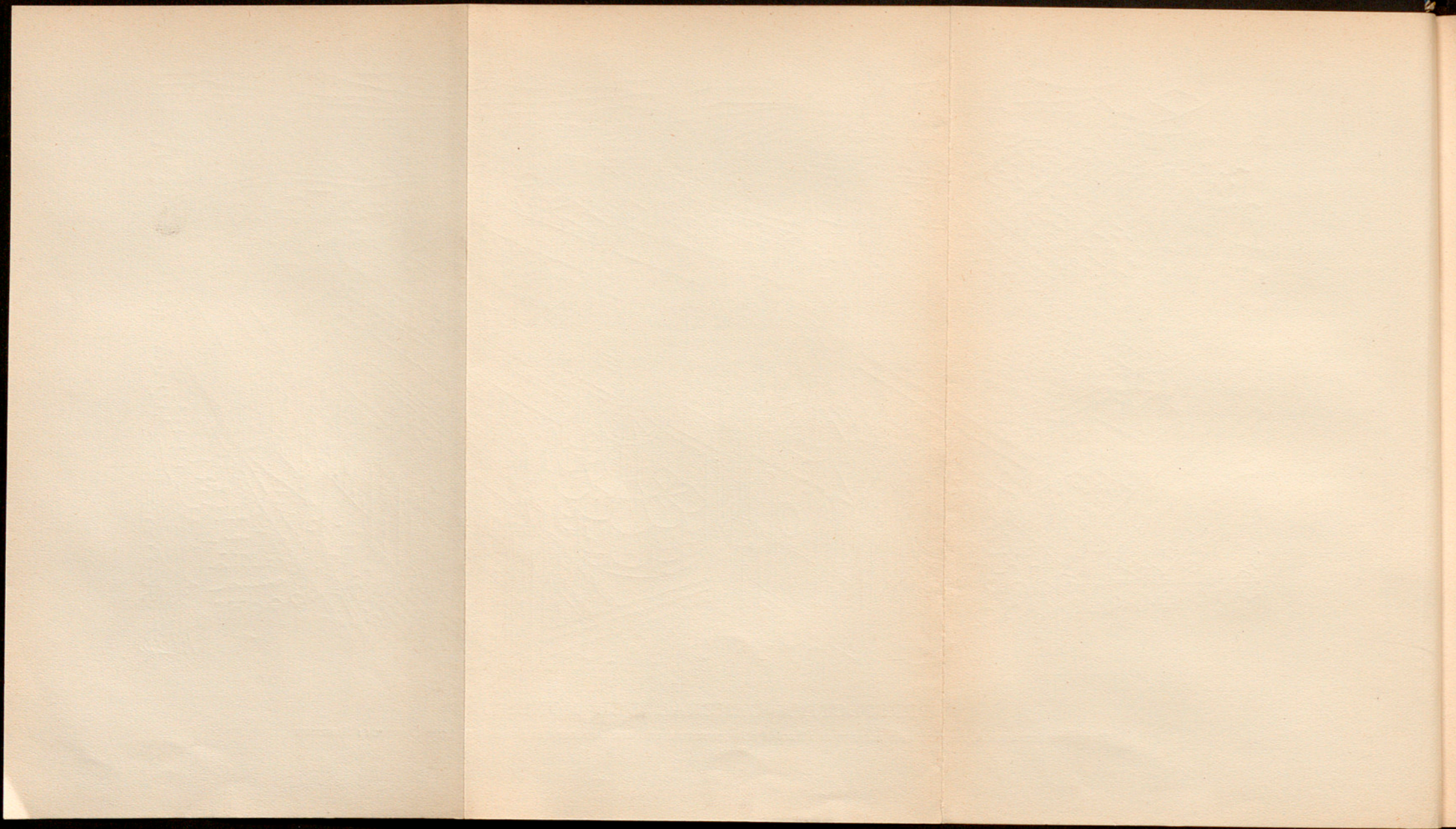
Formaven set baronies: la de l'Abadiat, que comprenia el Monestir i sos voltants; la de Prenafeta; la de la Segarra; la d'Urgell; la d'Algerri; la de les Garrigues; i la de València, amb els pobles de Quart i Aldaia i una gran extensió d'horta, amb censos, molins i cases a la ciutat de València. Tot plegat comprenia 19 partides o termes despoblats; 41 pobles, entre els quals n'hi havia com Vimbodí, Vinaixa, Juncosa, Soleràs, Verdú i Menargues, aquests dos amb els castells que havien pertenescut a les grans cases de Cervera i Urgell; i cinc granges, que no eren totes les que tenia el Monestir.

Totes les pertinenències de Poblet eren posades sota la protecció de les autoritats com si fossin de la Casa Reial, i els homes estaven lliures de moltes servituds que gravaven sobre els altres. Jaume I (1222) va concedir que tots els castells, viles i llocs de Poblet tinguessen penons amb l'escut reial perquè ningú pogués al·legar ignorància de la reial protecció.

PERSPECTIVA GENERAL DEL MONESTIR

ESTUDI DE RESTAURACIÓ, DIBUIXAT PELS ALUMNES DE L'ESCOLA D'ARQUITECTURA DE BARCELONA SOTA LA DIRECCIÓ DE LLUÍS DOMENECH I MUNTANER

Tot seguit de fundat el Monestir començaren Ramon Berenguer IV i Alfons I i després la reina Sanxa i Pere el Catòlic a prodigar donatius i privilegis. El mateix feren les cases d'Urgell, Cervera, Empúries, Cardona, i els comtes i vescomtes de Tarragona, Anglesola, Queralt, Cabrera i molts d'altres. La majoria d'aquestes deixes tenien son origen en el dret d'ésser enterrat a la clausura del Monestir. No havia passat gaire més de mig segle des de la fundació del cenobi, que ja les seves pertinenècies formaven una llista inacabable. Eren drets de pastura en els dominis reials, participació en les grans explotacions industrials, als ports de Peguera, als estats del vescomtat de Cardona, a l'estany i mar de Castelló d'Empúries, als estanyes de Pineda i de Salou. Poblet tenia drets sobre els molins de l'Espluga, Rocacorba i La Riba; sobre la mineria en sos territoris, per diverses concessions de Pere III; sobre les salines de Cardona i l'extracció de pedra per les construccions del Convent. A més d'això tenia l'exempció de delmes a l'Església, la qual el papa havia concedit als cistercencs, i en altres casos dubtosos els reis i els arquebisbes de Tarragona accedien a què fossin invertits en les construccions monàstiques.

L'abat de Poblet exercia una de les primeres missions del país en l'ordre polític. Diverses voltes fou diputat de la Generalitat i tingué influència decisiva en les qüestions del Principat. També tenia drets a la diputació en les corts del regne de València, per raó de les seves possessions a la ciutat del Guadalaviar.

Alfons I (1183) concedí a Poblet el privilegi que els seus monjos no haguessin de jurar en causes i plets, sinó que els assumptes fossin decidits per la seva paraula. Pere I (1207) concedí al monjo arxiver les atribucions de notari reial i escrivà públic. Tots els monjos del Monestir podien autoritzar amb llur signatura, talment com un notari públic, els testaments, donacions, compraves i altres contractes que hom fes dins l'àmbit de Poblet o de les seves possessions.

III

ESTACIONAMENT. ABATS POLITICS

(SEGLES XV I XVI)

SITUACIÓ GENERAL

Hem dit que en terminar el segle xiv Poblet havia arribat al seu punt àlgid. La complexa administració que requerien les seves dominicatures, els nombrosos serveis acomplerts i les necessitats de la Casa, feren néixer des del segle xv una veritable població industrial entorn del Monestir.

Foren establerts obradors permanents de fusteria, ferreria, cereria, rentat de roba, sastres, corders, calderers i boters. En altres indústries hom treballava solament tres o quatre mesos a l'any.

L'administració de les baronies, establerta fora de la Mongia, ocupava un nombre considerable de persones, i no era menor el que es necessitava per a l'abastiment de la casa. No gens menys, hi havia la pagesia, que ocupava de 12 a 15 homes seguits, i en temps de les collites requeria colles de 40 a 60 segadors o veremadors.

Certes indústries eren exercides dintre del clos murat, tals com les de l'oli, vi, farina i pa. Dins el recinte hom tancava nombrosos ramats amb els corresponents pastors i rabadans.

Algunes professions eren exercides preferentment per estrangers; en oficis escadussers sempre hi treballaven francesos, italians, gallecs i altres del nord d'Espanya. Els cuiners de l'abat i la comunitat solien ésser italians.

Una organització semblant, per mantenir-se pròspera havia d'anar acompanyada de l'ideal que la féu necessària i requeria l'assistència dels sobirans i del poble, que fins a aleshores l'havia impulsat. No fou així. Amb l'entronització de la casa d'Antequera el centre espiritual de Catalunya es desplaçà, i Poblet en restà allunyat. No obstant, per la gran força que el Monestir represen-

tava, els reis pervinguts procuraven de tenir addictes els abats i en feren personatges polítics; i aquests miraven de conciliar els interessos reials amb els del poble, que ja no eren els mateixos, com abans, sinó ben sovint incompatibles.

El segle xv heretà la grandesa polític-social de Poblet, però no la sava que havia de mantenir-la esponerosa. A la gran institució que havien creat i enlairat conjuntament la reialesa i el poble, va mancar el caliu d'aquella; això produí la indiferència d'aquest, i començà la davallada. Exteriorment, aquesta fou insensible durant algun temps; però com que les causes en lloc d'ésser corregides varen accentuar-se, així mateix s'accentuà el pendent que l'havia de menar a la total ruïna.

Poblet ja no és el magnànim senyor del segle xiv. Les donacions s'estronquen; es fan més rars els enterraments; els pobles comencen a rebel·lar-se al pagament de censals i drets feudals; els plets contra el Monestir es multipliquen en nombre extraordinari; i arriba el temps en què ha de saldar els pressupostos amb un dèficit considerable. Es veu obligat a usar abusivament del seu crèdit. Manlleva diners i els garanteix

amb els rics objectes de la sagristia; i empenya rendes a Verdú i Menargues per assegurar diners presos a rèdit als jueus de Sant Martí de Maldà, Algerri i Tarragona.

Malgrat aquests apremis, eren tan extenses les arrels de Poblet, que durant els segles *xv* i *xvi* es mantingé en situació aparentment estacionària. Quan les conveniències reials ho consentien, de tant en tant governava el Monestir algun home de la terra que semblava retornar-lo a son antic prestigi. No obstant, els grans dies de Poblet com institució nacional anaven a la posta. Aquells esplendors del segle *xiii* en què representava al Monestir un Guillem de Cervera, conseller major del gloriós Jaume I, abans d'acabar el segle *xv* anaven a parar a mans de servents castellans de la dinastia d'Antequera, que tancaven les portes de la casa als catalans en armes contra la crueltat del rei mal aconsellat per sa muller Joana Enríquez. Ço que en temps dels Ramons, dels Alfonsos i dels Jaumes era feconda acció social nacionalitzadora, en temps dels Joans i dels Ferrans fou eixorca servitud reialista.

El canvi d'actitud del poble i dels reis envers Poblet que en començar el segle s'in-sinua, en acabar-lo cristallitza visiblement.

Els antics noms de les cases nobles catalanes havien estat substituïts per noms pagesos de la terra, barrejats amb Martínez, Gutiérrez, Ramírez, Velázquez, Ortiz, Buitrago, Cabrero, Congillos..., entrats en temps de Payo Coello, apoderat de Ferran el Catòlic.

Les contínues visites reials dels segles anteriors, les de Berenguer IV i Alfons I, que donaren vida al Monestir; la de Jaume I que anava a posar-se als peus de Santa Maria de Poblet abans i després de la conquesta de Mallorca; les d'Alfons II i Jaume II, que anaven a cercar consell i honorar les despulles dels llurs avantpassats; les de Pere III; Joan I i Martí I, que veien amb goig com el Monestir creixia i l'omplien de joies artístiques i l'amurallaven per millor guardar-lo i s'hi feien bastir llur palau..., en tot el segle xv es redueixen a dues visites reials: a principis, la d'Alfons IV per donar sepultura a son pare; i al final, la dels Reis Catòlics, tal vegada per honorar l'abat addicte.

L'estada dels reis al Monestir ja no és unió feconda per la prosperitat seva o de la terra. És el compliment d'un ritus funerari; potser la satisfacció d'una curiositat per part dels reis i uns dies de magnífic espec-

tacle que distreu la vida monòtona i afalaga l'amor propi del Convent.

Lluny de Poblet i de Catalunya la funció d'un govern propi en les institucions nacionals, extingida o desnaturalitzada la vella aristocràcia catalana, els grans organismes, animats un dia per coordinats ideals, esdevenen fredes i penoses continuacions de ço que foren, obligades a servir suggestions de les noves esferes governamentals. D'aquesta manera i per semblants causes, s'apressà el naufragi de la grandesa de Poblet.

El venerable Marginet.—Era fill del poblet de Vallclara, vora del Monestir. De jove se'n féu monjo i al cap d'alguns anys, junt amb el després cèlebre Fra Anselm Turmeda, de Sant Francesc de Montblanc, fugiren amb dues dones d'aquesta vila, seglar l'una i monja de La Serra l'altra. Al cap d'un temps de vida dissoluta, durant el qual els monjos no cessaren de pregar per la seva conversió, Déu li tocà el cor, i penedit se'n tornà a Poblet.

Era una vigília de la Mare de Déu d'agost, el mateix dia que havia entrat al Convent Sant Bernat d'Alcira. Demanà per entrar, i mentre el porter era a cercar la llicència,

Marginet s'esmunyí, aprofitant la coneixença que tenia del lloc. Els frares estaven en capítol, i ell, armat com anava, se n'entrà a l'Aula capitular, es llançà a terra i es confessà com gran pecador, davant de tots. L'abat el condemnà a presó i li manà altres penitències, que acceptà humilment. Després, amb permís de l'abat, recorregué novament els pobles que havia escandalitzat amb sa vida dissoluta. Al so d'un xiulet congregava els veïns i, despullat de mig cos per amunt, s'assotava cruelment i confessava a crits els seus pecats. Per fer vida més penitent assolí poder-se'n anar a viure en una cova dalt de La Pena, on començà d'obrar prodigis. De nit, ja tancat el Monestir, entrava miraculosament a l'Església a fer oració, fins que a mitjans del segle morí amb gran fama de penitent.

Fou soterrat al mig de la capella de Sant Salvador, i en temps de l'abat Porta (1502-1526), a instàncies de la infanta Guiomar, muller de l'infant Enric, duc de Segorb, la qual era molt devota del benaurat Fra Marginet, foren traslladats els seus ossos—els quals llançaven excellent fragància—en una caixeta que es guardava a la capella de Santa Colombina. De l'interior d'aquesta

caixeta és d'on sortiren els cops misteriosos, advertidors de la pesta de l'any 1529, de la revolta contra l'abat Caixal i d'altres perills que amenaçaren el Convent.

ELS ABADIATS DEL SEGLE XV

Joan Martínez de Mengucho (1413-1433).— Fou el primer abat no català que regentà Poblet. No fou elegit pel Monestir sinó nomenat per Benet XIII, el cèlebre papa Luna, i probablement protegit pel nou rei Ferran d'Antequera. Malgrat que rei i abat devien son lloc a la discutida autoritat de Benet XIII, no varen tardar a negar-li obediència i posar-se al costat de Martí V, que després va restar com a únic sant pare. Li fou conferida, i ell l'acceptà, la comanda de persuadir al seu antic pontífex que renunciés llurs pretensions a la tiara. No pogué aconseguir-ho, però obtingué que quatre cardenals que havien romàs fidels a Pere de Luna, l'abandonessin i fessin acatament a Martí V. Aquests cardenals s'hostatjaren al Monestir pel maig de 1419. Entre ells hi havia Joan Martínez de Murillo, monjo de Poblet, abat de Montaragó.

Sembla que amb Mengucho la política de partidisme fou introduïda a la Casa. Malgrat la seva significació poc tradicional dins les habituds del Monestir, era home docte i vetllador de l'observància de la regla, com ho prova que obtingués una butlla restituint l'abstinència de carn, que hom havia anat deixant per dispenses successives. Li és deguda la creació de l'Estudi especial de Poblet a Lleida, estalviant així que els monjos haguessin d'anar a cursar la Teologia a París o a Tolosa.

Rebé favors i concessions del rei, al qual era afecte i procurava servir. En les corts de Montblanc de l'any 1414 el d'Antequera no aconseguí que li fos concedit un subsidi de 80,000 florins, i per subvenir les urgents necessitats en què es trobava, resolgué vendre alguns drets reials que tenia sobre el comtat d'Urgell, novament confiscat. Tot plegat valdria uns 20,000 florins. Devia ésser més per la necessitat de diners que per l'amor als béns del dissortat Jaume que proposà la venda per 13,500 florins a Poblet. L'abat cregué que l'afer convenia als interessos conventuals, i adquirí els béns. L'any següent el rei donava 1,000 florins per reformar el claustret de Sant Esteve i l'enfermeria.

Ferran I havia ordenat que hom l'enterrés a Poblet i que l'abat fos el seu marmessor. Amb motiu de les exèquies fúnebres, el nou rei Alfons el Magnànim passà alguns dies al Monestir.

Durant aquest abadiat retornà al Convent el cèlebre Fra Marginet, el qual n'havia sortit en temps de l'anterior, de l'abat Carbó.

Bartomeu Conill (1435-1458). Després de la renúncia de Mengucho i dels curts abadiats de Guillem de Queralt i Miquel Roures, fou elegit Bartomeu Conill, durant l'abadiat del qual sembla revifar-se l'antic esperit de la Casa. Havia estat metge de Blanca de Navarra i un dels homes més eminents que tingué el Monestir. Feia cures meravelloses, que la gent no sabia si atribuir a la seva ciència o a la seva virtut. Al Convent hom li atribuïa el miracle d'haver ressuscitat, quan el duïen a enterrar, un minyó que havia caigut des d'una altura. El lloc on succeí aquest fet fou assenyalat amb el conill que constituïa l'escut de l'abat, després de la mort d'aquest.

Cuidà molt els interessos materials del Convent i més encara els espirituals, donant encertades disposicions per evitar la relaxa-

ció de l'observància monàstica, repetidament amenaçada.

D'aquest temps és una de les relacions més completes que coneixem dels religiosos que habitaven Poblet. L'any 1456 hi havia exactament 80 monjos o professors i 5 novicis; 38 frares o llecs i 6 novicis; 16 donats (entre els quals 6 eren dones) i 5 familiars (dels quals 2 eren dones). Sembla que unes quatre cinquenes parts eren gent de la terra.

Miquel Delgado (1458-1478). — En temps d'aquest abat, successor de Conill, la proporció seguia semblant, però els càrrecs superiors, que proveïa l'abat, estaven en mans de monjos castellans i aragonesos. Eren els temps de Joan II, al qual era addicte l'abat, i al servei del qual estigué amb ocasió de la guerra per aquell sostinguda contra els catalans. Durant aquest temps l'actuació de Poblet no devia ésser ben vista del país, per quant un germà de l'abat, que era capità del rei, estigué amb la seva companyia al Monestir per defensar-lo durant la guerra.

Del temps de Delgado fou el monjo Joan Giménez Cerdan, almoiner de Joan II, que l'any 1465 fou nomenat bisbe de Barcelona.

El capítol d'aquesta seu havia elegit el que ho era de Vic, Cosme de Montserrat, partidari de la causa dels catalans. El rei aconseguí que Pius II no confirmés l'elecció. La prevenció amb què el reberen els barcelonins féu que el nou bisbe no residís a la seva principal església, de manera que, segons Finestres, l'any 1468 morí, en gran opinió de santedat, «sin llegar a ver la cara a su Esposa la Iglesia de Barcelona».

Payo Coello (1480-1489). — Reprengué la política de Delgado : el que aquest fou amb Joan II aquell ho continuà amb el seu fill Ferran el Catòlic. En temps de Conill havia canviat l'uniforme militar per l'hàbit blanc pobletà. Havia estat el major confident de Delgado, i quan fou elegit abat exercia el càrrec d'almoïner del rei, a qui professava gran estima. Ferran el nomenà diputat per Catalunya i li conferí altres honors, que ell s'esmerçà a correspondre amb la major adhesió personal.

Pel maig de 1493 els reis havien celebrat corts a Barcelona i hi va assistir Payo Coello. Sembla que aprofità l'ocasió per combinar el viatge reial al Monestir.

El dia 3 de novembre arribaren els infants

Joan i Ferran, fills de Boabdill, rei de Granada, que després de la conquesta s'havien convertit. El segon dels dos traduï el document aràbic a què hem fet referència en parlar de la fundació del Monestir.

El dia 9, que era dissabte, a mig dia arribà la infanta Isabel, la filla gran dels reis, d'uns 23 anys. Era vídua de l'infant Alfons de Portugal, i per aquest motiu fou rebuda sense pompa. Acompanyada de nou dames principals, entrà tapada, i sense deixar-se veure de ningú se n'anà a l'església i després a les seves habitacions, on romangué retirada.

El mateix dia, a les tres de la tarda, arribaren els reis Ferran i Isabel acompanyats de les infantes Joana, d'uns catorze anys, Maria, d'onze, i Caterina, de vuit, i gran nombre de prelats, nobles i dames. Tots foren rebuts per l'abat, de pontifical, i pel Convent, que es composava de 94 monjos professors, 8 novicis i 35 conversos. En arribar davant de la capella de Sant Jordi baixaren de cavall, s'obrí la Porta Daurada i dins de l'atri adoraren les relíquies que duia l'abat. Els reis sota el tàlem, que sostenien els senyors més principals, i el seguici darrera, es dirigiren a l'església cantant el *Te Deum laudamus*. L'abat orà i els beneí. Els reis pujaren

al presbiteri i besaren les tombes dels seus pares Joan II i Joana Enríquez. Després es dirigiren a les cambres de l'abat, on els havien preparat l'estada.

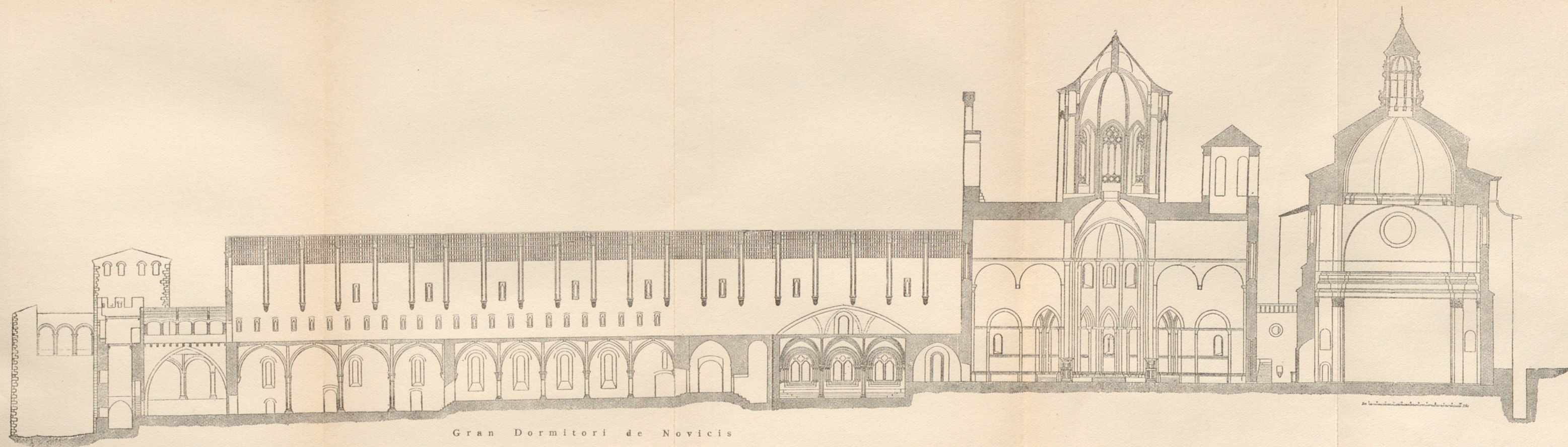
Entre els prelats, hi havia el cardenal arquebisbe de Toledo, els arquebisbes de Sevilla i Càller i el bisbe de Mallorca. Entre les nombrosíssimes dames es comptaven 60 filles de ducs, marquesos i comtes, acompanyades de 500 de servei. Els cavallers eren de la més alta noblesa espanyola.

A la caiguda de la tarda del mateix dia arribà el príncep Joan, jove de quinze anys, que féu el viatge caçant en companyia de gentils homes i de lluït seguici. Malgrat haver-hi els reis al Monestir, fou rebut amb un ceremonial semblant al d'aquests. S'hostatjà al mateix palau de l'abat, juntament amb els reis i les infantes.

Els historiadors fan notar que més de 300 dames ocuparen el saló dels arcs, darrera del palau de l'abat; i era tan absolut el silenci, que més semblaven religioses en la cel·la que dames en palau.

Els prelats i alguns nobles s'acomodaren a les cambres reials que havia fet construir l'abat Agulló vora la capella de Sant Esteve.

El dia següent, al matí, hi hagué ofici so-

Gran Dormitori de Novicis

Antics graners; després biblioteques

Locutori

Sala Capitular

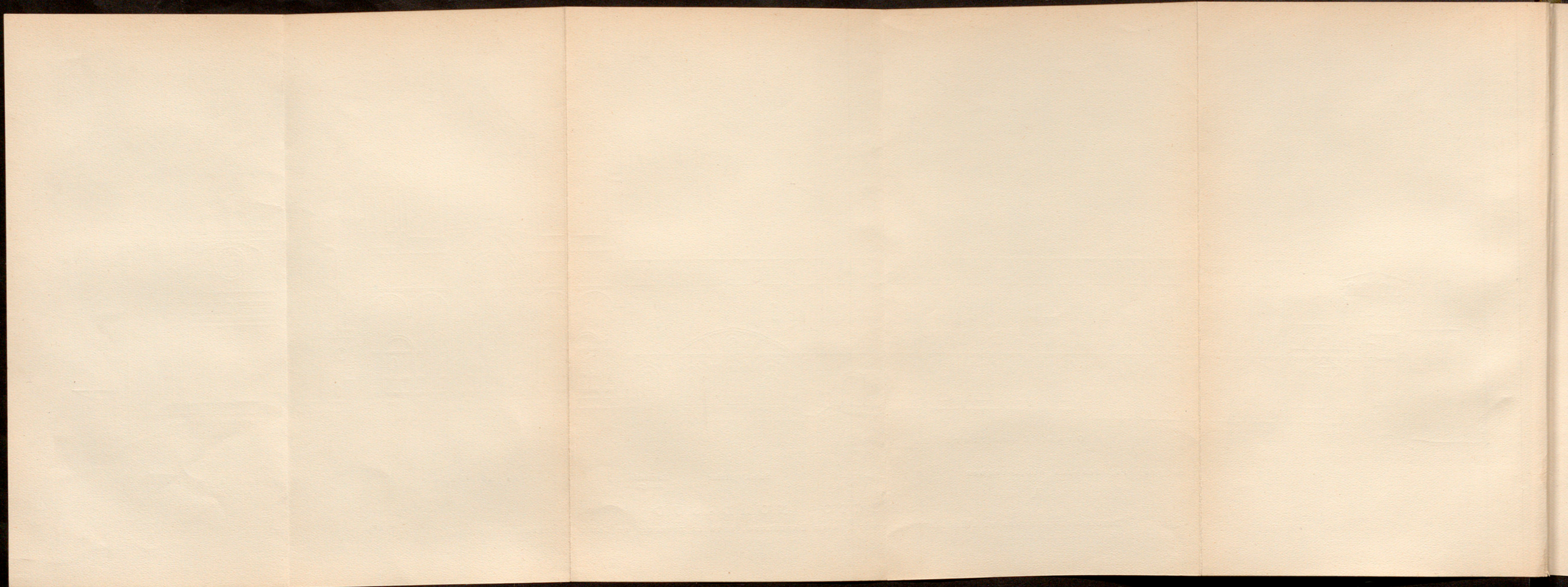
Sagristia
antiga

Església Major

Sagristia nova

SECCIO NORD - SUD

DIBUIX DELS ALUMNES DE L'ESCOLA D'ARQUITECTURA DE BARCELONA, SOTA LA DIRECCIÓ DE LLUÍS DOMENECH I MUNTANER

lemne; a la tarda visitaren els cossos reials. La reina volgué veure el de la seva tia, la infanta Caterina, que havia tingut anomenada de formosa. Pretenia emportar-se'n alguns cabells, i el rei no li ho consentí.

L'endemà, dilluns, hi hagué ofici de difunts pels avantpassats i durant la resta del dia visitaren les dependències del Monestir amb ses relíquies i riqueses.

El rei, veient la gran despesa que la seva visita significava per al Monestir i no volent ésser-li gravós, manà a l'abat que els servents s'abstinguessin de donar res als seus. L'abat respongué que no sabia manar tal cosa. Fou el mateix rei qui ordenà als seus agutzils que no fessin ús de les moltes provisions que el Convent havia fet preparar. L'abat, que veié l'actitud resolta del rei, féu enviar a aquest i als personatges principals grans presents que els demostrassin el seu desig que tenien de servir-los.

La reina estigué sorpresa d'un Credo que hom cantà a l'església i volgué que el seu mestre de capella en tragués còpia per cantar-lo a la Capella Reial. En digueren el Credo de Poblet.

Els reis marxaren de Poblet el dia 12, després d'haver consentit a tota la comunitat

que els besés les mans. Com a record de la visita, deixaren al Monestir valuosos ornaments, alguns dels quals havien estat brodats per la reina i les seves dames durant el setge de Granada.

ELS ABADIATS DEL SEGLE XVI

En començar el segle XVI les coses no canviaren, amb tot i cenyir la mitra abacial homes eminents. L'esperit d'alguns dels abats, per alt que fos, no era prou per retornar a un organisme tan vast com Poblet la seva antiga virior.

Domènec Porta (1502-1526).—Es un dels noms que cal recordar. Pel març de 1503 rebé novament la visita de Ferran el Catòlic, procedent de Saragossa i de pas vers les corts de Barcelona. Vetllà pels interessos del Monestir, en tal manera que, tot i haver fet obres d'importància, aconseguí fer minvar els deutes de la Casa.

Pere Caixal (1526-1531).—En baixar l'abat Porta al sepulcre, fou elegida una de les figures que més honor i prosperitat hauria pogut

donar a la Casa si els mals vents que bufaven per Poblet no l'haguessin enderrocat del seu lloc.

No sabríem passar massa depressà per aquest abadiat, tan curt com intens en obres útils. La magnificència del retaule major i la seva fi tràgica atrauen nostra simpatia envers l'abat que el manà fer: aquell que, un cop elegit meresqué la confiança de l'abat del Cistell, qui el comissionà per visitar tots els monestirs cistercencs d'Aragó i el nomenà comissari general amb poder per reunir capítols provincials i establir les lleis que li semblessin oportunes per la major observància i bon govern; aquell a qui l'emperador Carles V delegà personalment per inspeccions semblants; aquell monjo auster, vetllador de la moral monàstica, que durant els cinc anys del seu abadiat no parà de realitzar obres, les més útils i esplèndides que convenien a Poblet, com era el protegir amb teulada les voltes de l'Església (que abans estaven al descobert), construir forns, oficines, conduccions i brolladors d'aigua, que manà dividir en celles el gran dormitori—manera, com diu Finestres, més convenient per a l'honestedat religiosa, que no amb l'ús de cortines, com fins aleshores—; que comprà

per al Monestir possessions a Tarasó, Montblanquet, Blancafort i Vimbodí, joies, reliquiers, robes per al culte i el gran retaule d'alabastre; aquell abat que un dia veié minada la seva autoritat per la indisciplina d'uns frares joves que es sublevaren i tramaren la seva destitució.

Els historiadors de Poblet no expliquen d'una manera clara i satisfactòria aquesta destitució. El P. Finestres es plany que els documents de l'arxiu no fossin més explícits a fi que un tal escarment, cas d'ésser justificat, pogués servir d'exemple. Així que restà acomplerta la sentència condemnatòria, el procés actuat desaparegué del Monestir i ja no fou possible d'esbrinar-ne els antecedents, puix la dita sentència és l'única peça conservada. L'abat era acusat de malversador dels béns conventuals i de relaxador de l'observància de la regla cistercenca.

El cronista esmentat s'inclina a acceptar aquests motius. Domènech planteja clarament el dubte i dóna prou elements de judici per orientar una reivindicació de la gran figura que devia ésser l'abat Pere Caixal, reivindicació que, al nostre entendre, potser no fóra difícil de consolidar. Mossèn Josep Palomer, en les seves *Estampes de Poblet*,

avança un bon pas en aquest camí, adduint-hi documents inèdits, procedents de l'arxiu de Fontfreda, d'una eloqüència incontestable per a la innocència i dignitat d'aquesta gran figura.

El que la història ha donat com a provat és que un dia de novembre del 1531, el gran abat fou judicat pel capítol, condemnat a privació de l'abadia i a presó perpètua i que la sentència, un cop aprovada pels superiors, fou executada. Caixal ho acceptà tot humilment i prestà obediència a l'abat Lerín que el succeí, tal vegada per edificar amb l'exemple als que l'acusaven de relaxador de la Regla de Sant Benet, la qual en son capítol V diu que : «el més noble i més excellent grau d'humilitat és la cega obediència. Aquesta és la virtut que convé, i distingeix com especial divisa els que amen finament a Crist...» Màxima que no fou seguida amb l'autoritat abacial normalment promoguda i que, no obstant, Caixal volgué practicar amb l'abat Lerín, fill de la turbulència. Caixal estigué pres a Poblet fins a l'any 1534, en el qual perquè hom va intentar alliberar-lo a mà armada, fou traslladat al castell de Xàtiva, on visqué durant vint anys de manera exemplar. Morí a la mateixa presó on per

ordre de Ferran d'Antequera fou assassinat el comte d'Urgell, Jaume el Dissortat.

Pere Boqués (1546-1564). — Fou un altre dels abats que governaren amb encert. Devia ésser home modest. No volgué que a les obres fetes al seu temps amb fons conventuals figurés el seu escut, que consistia en tres ferradures. Tan sols l'hi deixà en algunes que devia pagar del seu peculí.

L'any 1564 el rei Felip II reuní corts a Barcelona, a les quals concorregué l'abat. Hi fou decidit que el rei, de pas cap a València, es deturaria a Poblet. Hi arribà el Dimecres sant, dia 29 de març de 1564 i s'hi estigué fins el dissabte. Fou rebut amb cerimonial semblant al de la recepció dels Reis Catòlics. S'hostatjà també al palau abacial, i el temps que estigué a Poblet el dedicà a observar devotament les solemnitats religioses pròpies dels dies sants. El dijous portà una vara del tàlem en traslladar el Santíssim al Monument, que era a la capella de Sant Benet, i humilment rentà els peus a tretze pobres i ell mateix els serví el dinar. Abans de marxar preguntà quins reis eren els que estaven enterrats als sepulcres reials.

Joan de Guimerà (1564-1583).—Fou un dels millors abats, i dels més catalans, de Poblet. Fill del castlà de Belltall, l'Ordre el nomenà visitador general dels monestirs d'Aragó i Navarra i el rei li conferí comandes d'interès per a Catalunya. Durant son abadiat visitaren el Convent el cardenal Cervantes de Gaeta (1573), que era arquebisbe de Tarragona, i el duc de Segorb i de Cardona (1575), que fou rebut de manera semblant a Felip II. Aquesta darrera visita valgué valuosos presents al Monestir.

El dia 19 de novembre de 1575 es calà foc a les cadires del Cor i a l'orgue; l'abat es trobava a Barbens. Al cap de poc l'escultor Ramírez havia substituït les 50 cadires cremades per altres de més sumptuoses; l'església fou repicada i hom restaurà els danys de l'incendi.

Guimerà, a més d'home virtuós i erudit, fou entès constructor. El rei li havia encarregat l'estudi del canal d'Urgell, que no fou realitzat sinó tres segles més tard. Féu obres útils als castells i propietats del Monestir.

Reféu la muralla exterior i una distribució d'aigües per tot el Convent. Entre les de caràcter artístic avui encara ens resta l'altar del Sant Sepulcre, a la Galilea.

Oliver de Botaller (1583-1598).—Després de Guimerà, l'abadiat fou exercit per aquest patriota insigne. Diputat eclesiàstic de la Generalitat, va treballar molt en profit no sols del Monestir sinó dels interessos generals del Principat. Tenia amistat amb el rei i la posà sempre al servei de la terra, encara que es tractés d'anar a Madrid a adoptar actituds enèrgiques per desfer les intrigues dels que atemptaven contra les institucions pairals.

Com a abat constructor, prengué part activa en l'obra nova del Palau de la Generalitat, que fou construït durant aquell temps. A Poblet començà el nou Palau de l'Abat.

Felip II, que devia restar ben impressionat de la seva primera visita al Monestir, l'any 1585, de pas de Saragossa a Barcelona —com son besavi Ferran II—, tornà a deturar-s'hi i hi estigué des del dissabte de Passió, dia 13 d'abril, fins passat Pasqua. Aquesta vegada anava acompanyat del príncep, dues infantes, el duc de Savoia, son gendre i nombros seguici.

D'aquest viatge hom explica la coneguda anècdota que escrigué Baltasar Parreño l'any 1639. L'apostentador de Felip II s'havia avançat al Monestir, i en demanar que li

obrissin la porta per preparar l'estància del rei d'Espanya li respongué el monjo porter que allà no coneixien tal personatge ni era el seu senyor. Enterat el rei del cas, respongué: «El Fraile dijo bien: digérades vos, que iba el Conde de Barcelona, y viérades quan de otra suerte se os respondiera». Efectivament: segons Finestres, a títol de comte de Barcelona hom li féu la més solemne rebuda que mai fos feta a cap príncep.

Finestres acull aquesta versió sense testificar-ne l'autenticitat, però creu que la fa versemblant el costum que hi havia a Barcelona en les entrades reials, sobre la qual Fra Antoni Alvarado diu el següent, en 1608: «Estando cerradas las puertas llegan algunos cavalleros, que van delante de su Magestad, y dicen a los porteros que abran, los quales preguntan: Quien es? Responden, que el rey de España: y ellos dicen, que no conocen al rei de España. Lllaman después los que vienen al lado de su Magestad, los quales preguntan: Quien llama? Responden que el Conde de Barcelona; y al punto abren las puertas y lo reciben con mucha pompa y grandeza».

IV

DECADÈNCIA I RUÏNA ELS ABATS QUADRIENNAIS

(SEGLES XVII, XVIII I XIX)

Poblet era un malalt que s'agreujava. Tenia períodes de momentani reviscolament, però la trajectòria resultant de les seves energies i del seu prestigi marca un descens visible i més ràpid a partir del segle xvii.

L'administració no millorava, ans al contrari, en arribar a finals d'aquest segle era llastimosament precària, i no fou arranjada ni amb la junta d'acreedors ni amb la venda de quatre priorats per disminuir el dèficit. Eduard Toda, en sos *Estudis Pobletans*, dóna interessants dades sobre aquest punt i aclareix el fals concepte de poderiu econòmic de Poblet.

La pèrdua de personalitat amb la Congregació de Monestirs i la conversió dels abadiats perpetus en quadriennals que aviat vingué, influí també en la caiguda, puix, limitada la responsabilitat del Convent i de l'abat, l'un i l'altre restaven més propensos a servir els partidismes que, per dissort, cada dia es congriaven més sobre la pàtria, que a mantenir la categoria moral i material de la Casa.

És aquest un període que valdria més no historiar. Fem-ho ràpidament, no sigui més que per donar una explicació a la final caiguda, els rastres de la qual encara—després de tants anys!—ens fereixen la vista.

EL DARRER ABAT PERPETU

Simó Trilla (1602-1623).—Fou el darrer abat perpetu de Poblet. Durant son temps, més que a la prosperitat de la casa calgué atendre a sufocar intrigues interiors dels que no veien amb bons ulls que ell ostentés el càrrec de vicari general de l'Ordre, que feia més d'un segle que estava vinculat a l'abat de Poblet.

Les causes de decadència vistes anterior-

ment concrecionaren per Poblet en la idea, patrocínada per Felip III, de formar la Congregació de Monestirs del Cistell, de la Corona d'Aragó, semblant a la que constituïen els de Castella. Aquesta organització posava en un pla d'igualtat tots els monestirs, mares i filials, modestos i poderosos, sota l'obediència del que per torn fos elegit Vicari General o Superior de la Congregació. Els monestirs de la Catalunya extricta s'oposaren a la idea, puix, per ésser els més poderosos, resultaven els més perjudicats. En major escala Poblet, que anava al cap de tots ells. Una butlla de Paulus V l'any 1616 sentencià el plet contra els nostres i disposà que els abats deixessin d'ésser perpetus, que fossin nomenats per quatre anys, tots el mateix dia, i que hom donés precedència a l'abat del monestir de més antiga fundació. Això ocasionà el llarg plet amb Santes Creus, que era més antic que Poblet, el qual volgué resistir-se a perdre prerrogatives.

L'abat Trilla no es va pas resignar, mentre visqué, a transigir respecte als drets de Poblet, i com a protesta del nou estat de coses deixà d'assistir als capítols provincials i allegà endebades aquells drets davant del rei d'Espanya, de la Cúria Romana i del capítol general del Cistell.

ALGUNS ABATS QUADRIENNALS

Jaume Pallarès.—L'any 1637, en temps d'aquest abat, el rei Felip IV visità el Monestir.

Rafael Llobera (1640-1644 i 1648-1652) i *Antoni Rossell* (1660-1664, 1668-1672 i 1677-1678).—A mig segle ocupà la prelatura pobletana un home de talent, Rafael Llobera, que fou elegit dos quadriennis. Després, Anton Rossell fou elegit per tres vegades. Són els dos noms de més prestigi, d'entre els abats quadriennals d'aquest segle.

Durant el primer quadrienni de Rossell, visità el Monestir Pere Anton d'Aragó amb motiu d'acompanyar-hi el cadàver de son germà, el cardenal Anton.

Per aquell temps començà la gran protecció dels ducs de Cardona i Segorb, que fou de les més esplèndides que tingué Poblet. ¡Llàstima que la història del llinatge no sempre hagués respost a tanta magnanimitat! La casa de Cardona i Segorb s'apropià el patronatge dels sepulcres, que havien abandonat els reis d'Aragó quan ho foren també de Castella, i compensà aquella reial

pertenència amb donatius regis, com són la cèlebre llibreria, un campanar i les cambres sepulcrales; i afegí nombroses i valuoses joies, relíquies, reliquiers i ornaments a les que ja posseïa el Monestir, de totes les quals parlarem a la part descriptiva.

Pere Virgili (1688-1692) i *Pere Albert* (1692-1696).—Quan a finals de segle es dissipà la dèria congregacionista, llavors Poblet afegí al plet contra Santes Creus—que encara durava—un altre litigi, per defensar la paternitat directa sobre Vallbona de les Monges, dins del qual monestir s'havia introduït la discòrdia entre les monges partidàries i les contràries a les pretensions de Poblet. Era en temps dels abats Pere Virgili i Pere Albert que amb llurs exigències ambicioses i manca de tacte deixaren el Monestir en precària situació.

Josep Tresàncez (1700-4).—En començar el segle XVIII arriben a Poblet els dies neguitosos de la Guerra de Successió. Sota la fèrula de l'abat Josep Tresàncez, que, altrament, posseïa bones qualitats, el Convent devia pronunciar-se partidari de Felip, puix l'any 1701 li cedí voluntàriament cent do-

bles d'or. Aquesta tàctica de tenir content el qui guanyava es troba massa repetida a la història de Poblet.

Francesc Dorda (1704-1708).—No sabem si és coincidència o un nou aspecte de la mateixa tàctica. Ben aviat triomfaren a Catalunya les armes de l'arxiduc Carles i es trobava en front de la Casa un home de cor i esperit patriòtic, l'actuació del qual contrasta amb la dels altres abats que intervingueren en les lluites motivades pels canvis de dinastia.

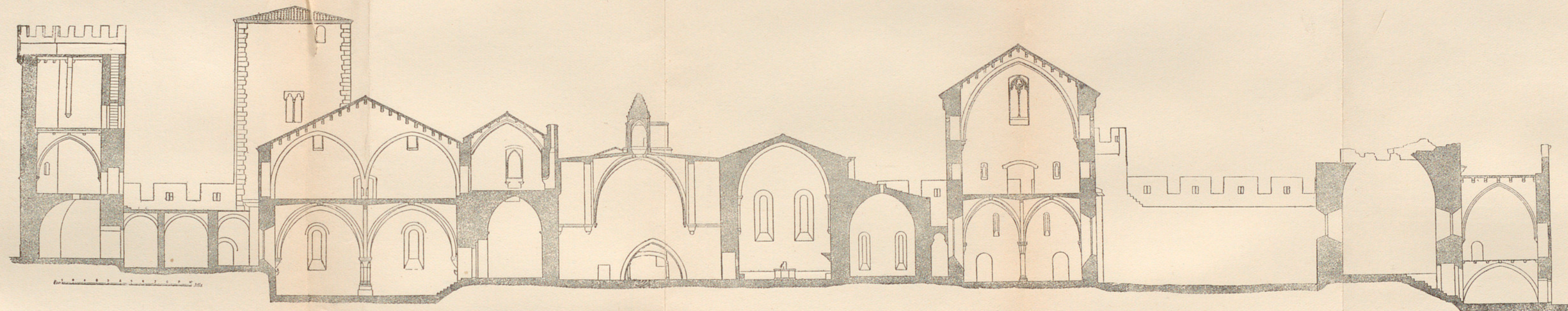
Francesc Dorda havia nascut a Mataró, i fou elegit abat l'any 1704. Meresqué gran confiança de l'arxiduc Carles d'Austria, el qual l'havia fet son almoner major, i, més tard, per sa lleialtat i sabiduria, li conferí les dignitats de bisbe electe de Potenza (Nàpols) i bisbe de Solsona en temps que l'arxiduc era coronat rei d'Espanya amb el nom de Carles III. Aquest príncep l'any 1706 honorà el Monestir amb la seva presència. Quan aquest se n'anà de Barcelona pregà a Dorda que el seguís, però sembla que, per amor a la terra, no volgué deixar-la, per bé que pressentia les represàlies de què havia d'ésser objecte per part de Felip V. Així fou, efectivament, puix el rei nou-vingut despos-

seí a Dorda de les seves dignitats i a Poblet de totes les seves rendes, les quals pogué recuperar el Monestir mitjançant un humil memorial de desgreuages adreçat al lloctinent del rei.

El dia 13 de desembre de 1716 morí Dorda a Poblet, on havia viscut als darrers temps com un senzill monjo. Pels càrrecs que havia exercit i per haver fet construir la capella de Santa Tecla, hom li donà en aquest lloc la sepultura. És de les poques, tal vegada l'única, que no ha estat profanada.

L'abat Escuder.—Després de la caiguda de Barcelona, Poblet hagué de sofrir l'afront d'una partida d'uns 1000 homes del rei Felip que intentaven saquejar i cremar el Convent perquè al seu hospital hom havia assistit als ferits de les forces catalanes. Encausaren i condemnaren a mort al metge i al cirurgià. Els afligits precis de l'abat Escuder i uns mil escuts pogueren conjurar les amenaces.

Altres abats del segle XVIII.—Entre les mitjanies que fins els darrers temps de Poblet ocuparen la cadira de l'abat, sobressurten Baltasar Sayol, que fou elegit tres vegades (1716, 1724 i 1732), i Feliu Genover (1728-1732).

Torre de la Porta
Reial

Dependències

Dormitori

Celler

Habitació

Pas al Priorat

Cuina

Refetor

Calefactori
o Barberia

Dormitori de novicis

Biblioteca

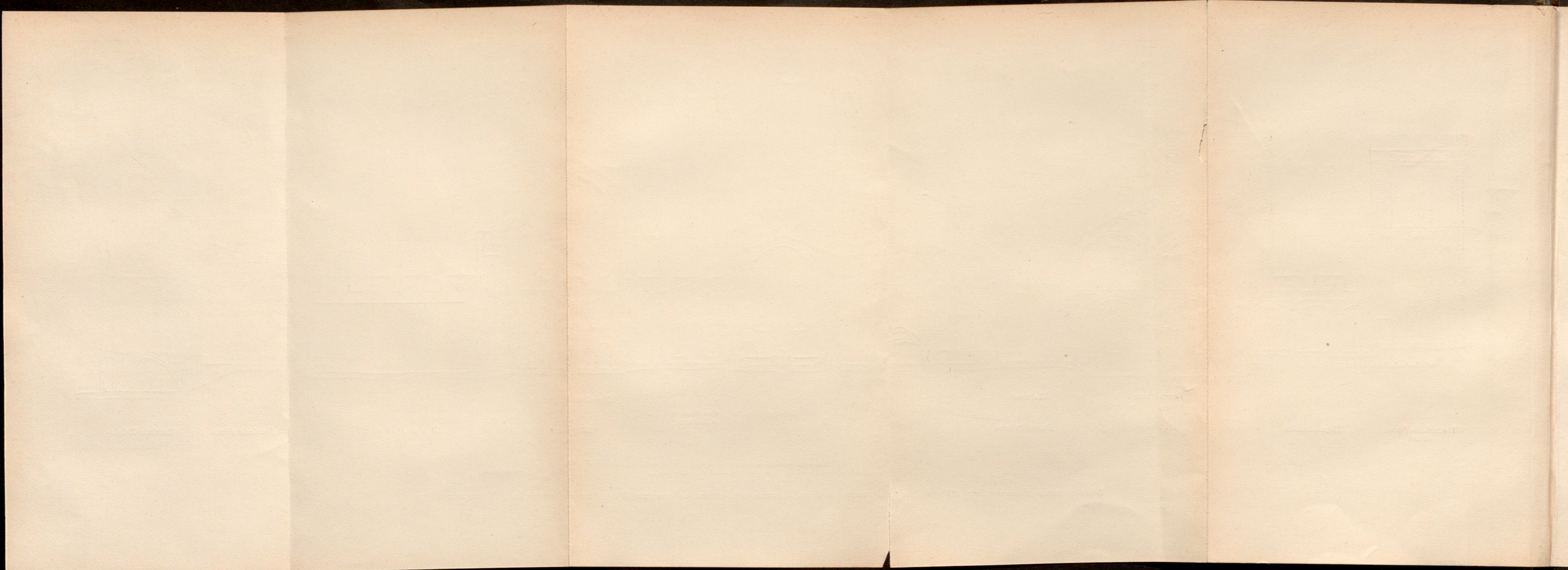
Muralla

Joc de la pilota

Cambres Reials

SECCIO OEST-EST

DIBUIX DELS ALUMNES DE L'ESCOLA D'ARQUITECTURA DE BARCELONA, SOTA LA DIRECCIÓ DE LLUÍS DOMENECH I MUNTANER

L'any 1786 la comunitat no es pogué posar d'acord sobre la elecció d'abat, i hi fou enviat de reial ordre Vázquez de Varela, procedent de Valladolid, que després fou bisbe de Solsona. L'any 1787 encara hi havia uns 70 monjos.

Aquests darrers temps, els monjos estaven dividits en dos bàndols de caràcter polític, la qual cosa dificultava tot sovint que hi hagués acord per l'elecció d'abat.

Per aquest motiu, el successor de Vázquez fou també nomenat de reial ordre l'any 1794. Menys mal que aquesta vegada el nomenament recaigué en un català, fill de Reus, Pere Sararols, que havia donat proves de bones qualitats administratives al front del priorat de Sant Vicenç de València, a on havia estat enviat per corregir abusos.

POBLET DURANT LA GUERRA NAPOLEÒNICA

Comencem el segle XIX, que havia de presenciar la total caiguda. Catalunya està somoguda per la guerra dels francesos. Els frares no es senten protegits per les muralles del convent. A primers de 1809 l'abandonen en atansar-se l'invasor, i, quan hi entra

el general Mazzuquelli cercant-hi avituallaments, només hi troba dels religiosos un fratre impossibilitat.

Pel maig d'aquell any, quan els francesos havien retrocedit, s'installa a Poblet la Junta Superior del Principat, que la pesta havia obligat a sortir de Tarragona.

Per a aplicar-ne el producte a les despeses de la guerra, són expoliats joiells d'or i plata, que minven sensiblement el tresor pobletà. Per evitar noves requises, hom trasllada a Mallorca tot el de més valor. El que per son gros tamany era difícil de transportar, fou amagat curosament.

Quan, dos anys més tard, la victòria tornà a afavorir els francesos, sembla que el Convent s'esforçà a no tenir descontents els generals vencedors per tal que la Casa fos respectada.

LA VIDA CONVENTUAL ALS DARRERS TEMPS

Algú, impressionat per les espaioses dependències destinades a cellers, cuina, refector i altres comoditats que a Poblet es troben, ha volgut evocar una vida plena de benestar i buida d'esperit religiós. El costum

de professar-hi el fill segon de les millors cases, sense consultar la seva vocació, atret pel prestigi que assolí el Convent, determinà en ocasions una minva de zel en l'observància de la Regla. Aquesta, no obstant, tingué sempre bons pastors: no sols en temps dels abats Eixamús, Mengucho, Connill, Caixal i Guimerà, que es distingiren en tal sentit; sinó fins als darrers segles, quan la decadència es congriava sobre el poderiu pobletà, sempre tingué hom cura d'extirpar tot costum que pogués resultar en perjudici de l'observància.

El canonge Barraquer i J. Ramon Vidales, que havien conegut monjos exclaustrats i testimonis oculars, han publicat notícies sobre la vida dels darrers temps de Poblet. Per elles veiem que, si bé és cert que s'havia esvaït aquella austeritat primitiva que plavia a Sant Bernat, hom no caigué en la relaxació que el sectarisme ha assajat de propalar.

El religiós, en començar la vida monàstica, havia de subjectar-se a una rigorosa disciplina, que amb el temps s'anava alleugerint. Durant els primers mesos es vestia, interiorment i exterior, de llana grollera, i no es permetia la més petita extralimitació; fins al punt que aixecar immoderadament la

vista era un precedent desfavorable. Passat aquest temps, que hom deia «de prova», venien quatre anys de noviciat, durant els quals el pare lector ensenyava llatí i filosofia als novicis. Pels estudis superiors de moral i teologia, Poblet tenia antigament habitacions pròpies per cursos a les universitats de París i Tolosa. Després fundà un estudi a Lleida, que més tard es traslladà a Cervera i els darrers temps a Osca.

En començar el noviciat, els vestits eren canviats per altres de menys grollers, i el religiós gaudia d'un xic més de llibertat, sense poder, però, sortir del Monestir. Ramon Vidales conta com devegades els joves gosaven trencar la Regla i les nits d'istiu s'escapaven a nedar a la bassa del molí; però que aquests desfogaments, si eren descoberts, els pagaven cars. Els novicis tenien l'obligació de tocar el darrer toc, que a Poblet en deien «del garranyau» i que senyalava l'hora de retir.

D'antic, els cistercencs eren coneguts per «monjos blancs del Cistell» perquè l'hàbit que duïen era blanc, a excepció de l'escapulari, que era negre. La llur vida no tenia com a fi l'exercici actiu del ministeri religiós, sinó l'oració i l'estudi. A Poblet

els professors cada dia tenien set hores de cor, les quals, eren augmentades en dies solemnes. Molta part del rés canònic era cantat amb acompanyament d'orgue; per això la comunitat acostumava de tenir dos bons organistes. Les melodies d'aquests cants deixaven grat record a tothom qui les sentia. Alguns religiosos es dedicaven també als ministeris de la predicació i la confessió.

Al capítol tenien veu i vot tots els professors, que en aquell temps eren uns seixanta. L'abat era qui nomenava tots els càrrecs de la Comunitat. Aquells per als quals la feina ho requeria, eren dispensats del cor. En els darrers temps l'abat sols podia ordenar sense previ acord capitular els pagaments que no excedissin de 40 lliures.

A cada monjo, hom li donava 75 lliures a l'any amb les quals s'havia de pagar el vestir, el rentar i altres despeses particulars. Ningú no podia entrar a la cel·la d'un altre, i si hom volia parlar al de dins ho havia de fer sense passar del brancal de la porta. Un cop acomplertes les obligacions de rúbrica, hom permetia als monjos de sortir a passejar pels voltants del Monestir, prèvia la llicència del superior. Als que havien acomplert

deu anys d'hàbit se'ls deixava sortir acompanyats d'un jubilat, i els que n'havien acomplert vint i cinc sortien amb un altre monjo d'igual antiguitat. A l'istiu eren concedits quinze dies de llicència per a visitar la família o passar-los on volguessin. A més, altres quinze dies per anar a La Pena, que no era lloc de càstic com algú ha cregut, sinó d'esbarjo. La Comunitat hi pujava en dues tandes durant el mes de juliol, que la rodalia nomenava «veda dels frares».

Al Monestir hom dinava a dos quarts de dotze i sopava a dos quarts de vuit. Cada divendres menjaven de vigília. Si algú desitjava algun requisit extraordinari, avisant al cuiner, li era fet pel seu compte. La racció de carn era de quatre unces per persona; en la carn de ploma hom comptava una peça per cada quatre monjos. Així mateix, cada quatre tenien un criat que els servia a taula i per altres serveis manuals. Durant el dinar, el monjo que estava de setmana llegia pas-satges piadosos i els comensals guardaven silenci. La xocolata era presa a l'estança que hi ha entre la Porta Reial i el Claustre, que per aquest motiu hom nomenava «xocolateria». Generalment s'ajuntaven per a prendre-la els quatre a qui servia un mateix

criat i cadascú la pagava de son peculi particular igual que les altres menges de deshores.

Els càstics per culpes comeses solien consistir en amonestació a soles o pública, privació de la taula conventual o d'algun dels plats que s'hi servien i exclusió del temple quan hom incorria en pena d'excomunió. El trobar el ganivet travessar en un dels plats era anunci de càstic, i el pacient no podia menjar més que la meitat del contingut. L'altra meitat era treta per un criat i servida al primer pobre que trobava fora de la Mongia.

Als 40 anys d'hàbit hom obtenia la jubilació, la qual cosa donava llibertat per entrar i sortir tot sol del Monestir i deixar d'assistir a capítol i al cor tots els dies no solemnes. Als jubilats se'ls concedia una habitació separada per a viure, un criat per a servir-los, i en general eren rellevats d'acomplir totes les obligacions regulars.

Quan algú es posava malalt se'l portava a una cella de l'Enfermeria, i si era de gravetat hom posava un paper blanc a la porta com avís perquè hom tingués cura de no moure fressa. En morir, els monjos eren vestits amb l'hàbit de cor i enterrats, amb

musseta a la cara i sense taüt, al cementiri de darrera l'absis de l'Església. Tota la Comunitat assistia a l'enterrament.

Les funcions religioses assolien una gran solemnitat, particularment els funerals que hom feia per al compliment de deixes piadoses, defunció de l'abat, prínceps i personatges. La magnificència litúrgica i luxe desplegat en semblants casos en poques basíliques del món ha trobat parió.

LA CAIGUDA

Sant Bernat ja havia previst que les institucions del Cistell perdrien eficàcia quan fos innecessària la llur tasca colonitzadora. La protecció dels comtes-reis i l'assistència del poble havien donat a Poblet una corpulència que solament un gran esperit podia mantenir esplendorosa. Aquest esperit s'anà esvaint i morí colpit per la seva pròpia ufana, cotitzada com cosa material, subjecta als canvis de temps.

Enlluernats pel llur poder secular i per la protecció reial, alguns abats no compregueren que, encara que momentàniament no ho sembli, a la llarga la identificació amb

l'esperit de la terra és ço que dona major força i durada a les institucions. Els reis passen, i àdhuc les dinasties. El poble és sempre el mateix: evoluciona, defalleix, rep els greuges amb aparent mansuetud, però ve un dia en què, per acció o per omissió, fa que el de dalt se'n vagi a baix. Això s'esdevingué a Poblet. Mirant els magnats forasters es girà d'esquena a la terra, i la terra no el sostingué quan n'hauria estat hora.

Supressió i abandó transitoris.—La destrucció de Poblet podem començar-la a comptar des de l'any 1820, encara què, votada per a tota Espanya la supressió de monestirs i ordres religioses, degut a la qualitat de panteó reial que tenia la Casa, com una excepció, la comunitat hagués continuat sota el títol de «Monestir suprimit de Poblet i Casa de reunió d'ex-monjos bernards».

Les noves idees constitucionals tenien llurs partidaris entre els monjos, i les dues tendències absolutista i liberal eren cada dia més enverinades. Sembla que uns monjos trapenses de Casp que estaven desterrats a Poblet, el 3 de maig de 1822 es pronunciaren, al front d'altra gent de fora el Monestir, i es tiraren al camp al crit de «¡Visca el rei i la

Religió, i morí la Constitució!» Això feu que les tropes liberals empresonessin la resta de monjos trapenses, obliguessin la Comunitat a abandonar el Convent i fessin portar a Tarragona, per ordre del govern, les joies, ornaments i atuells del culte.

L'edifici restà desemparat, i ja en aquella ocasió foren cremats els altars, el cor i l'orgue; el Palau de l'Abat fou destruït, amb desaparició total de ferros de portes, baranes i reixes. Les tombes foren respectades. Els llibres de Pere Anton d'Aragó foren portats, en dotze carros, a Tarragona. Les llibreries de banús i cristall de Venècia sofriren desperfectes, el mateix que altres coses de valor.

Els pobles veïns vegeren temptada llur cobdícia per l'abandó en que restà el Monestir. Sense aquestes mires interessades, tampoc no haurien sentit la desfeta. Era Poblet un veí poderós del qual tots els altres creien tenir greuges rebuts. El cèlebre bosc i el pagament de censals ja havien estat, de molts anys enrera, causa de disgustos.

De tots els senyorius, un dels que estaven més gelosos els monjos era de l'exclusiu domini del bosc. Els documents i la tradició contenen les repetides vegades que les lluites

enverinades, àdhuc la sang homicida, enterboliren la pau que devia regnar en aquells paratges. Montblanc, Vimbodí, Espluga i Prades creien tenir sobre el bosc drets que el Convent no reconeixia.

Els administradors es veien cada dia amb més treballs per cobrar els censals, arrendaments i pensions. Tot sovint calia condonar deutes endarrerits per tal de fer efectiu algun pagament.

Amb la desfeta de Poblet tots els deutes restaven de fet extingits, el mateix que les rancúnies seculars. I amb les portes obertes, la fortalesa d'abans esdevenia un dipòsit d'objectes útils, a l'abast del primer que arribava.

Darrers temps.—Abandonat així, estigué fins a l'any 1823, en què un canvi polític permeté la reinstal·lació dels religiosos, els quals intentaren restaurar les coses destruïdes i la restitució dels objectes desapareguts. Fou feina incompleta i penosa. El bosc ocasionà, també, nous conflictes. Els veïns, acostumats a l'abandó, se'n creien més amos que abans i es lliuraven a la tala més abusiva.

Una altra adversitat, encara: la guerra civil. Un i altre bàndol creien Poblet compli-

cat amb el contrari. Els miquelets tractaven els monjos de Poblet com partidaris del règim absolutista. Els carlins miraven amb mals ulls que dins del Convent una fracció de monjos joves tingués idees liberals.

Aquests a primer de juny de 1835 es feren forts, dalt del Cimbori, contra el «Llarg de Copons», que pensava entrar al Monestir amb una partida de sis a set cents carlins. Això donà lloc a represàlies per part d'aquests, un cop rendits els monjos liberals. El «Llarg de Copons» demanà, a canvi del perdó, una quantitat de diner que el bosser no pogué fer efectiva i fou objecte de regateig.

Des del retorn de l'any 1823, els monjos no tingueren tranquil·litat ni es sentiren segurs dins del Monestir. Segurament per això, el llur nombre havia minvat. L'any 1829 sols n'hi havia uns 40.

Dissolució de la Comunitat i fugida dels monjos.—Quan, l'any 1834, acabà son quadrienni el darrer abat de Poblet, Sebastià Gatell, no fou feta nova elecció per raó de les circumstàncies anòmales en què es trobava el Monestir, i aquest restà sota la presidència del prior Ramon Bertran.

Arribà el 24 de juliol de 1835 i amb ell les males noves dels fets contra els convents esdevinguts a Valls i Reus el dia 22. Els parents i amics dels voltants, que no els en faltaven als frares, els oferiren acolliment. Sota la presidència del prior interí Sebastià Gatell, la comunitat deliberà i acordà d'anar a passar la nit repartida per cases amigues de L'Espluga. A Poblet només restaren el subprior, el bosser i un llec.

L'endemà, a instàncies del subprior Antoni Juncosa tornaren els frares a Poblet. Aquella veneranda Sala Capitular presencià la darrera reunió dels monjos. En ella fou repartida, en concepte de socors a cadascú, una quantitat de diners suficient per passar un any; fou dissolta la Comunitat, i cadascú obtingué llibertat per anar-se'n allà on cregués més segura la seva vida.

Els tres esmentats frares, alguns mossos i un fuster es quedaren per tal de salvar tot el que poguessin. Portaren els objectes de més valor a L'Espluga i a altres llocs veïns; vengueren l'oli i els grans, i abandonaren el vi al celler.

Als pocs dies, el batlle de l'Espluga, per ordre del govern anà a prendre inventari dels béns del Monestir, en la qual cosa fou

ajudat pels dits religiosos. Vingueren els de Vimbodí amb les mateixes pretensions, i, en vista del mal aspecte que prenia la cosa, els frares se n'anaren, deixant al fuster com a únic representant per acabar de defensar el que pogués, conduint-ho a llocs segurs.

Saqueig i incendi.—Els veïns de Vimbodí foragitaren els embaladors representants dels frares i del govern, i es lliuraren al saqueig. Durant uns quants dies, els carros i cavalleries sortiren carregats de mobles, portes, reixes, llibres, vi, i tot el que els feu goig. Les sis grosses campanes foren tirades del campanar avall i trencades a bocins per aprofitar el bronzo. Entraren a les sagristies i s'endugueren tot el que els fou possible.

Quan no restava sinó els mobles, per no deixar ni aquests, calaren foc a les calaixeres, als armaris de cristall, als tapissos i domassos, catifes, pintures de Viladomat i de Juncosa. A l'Església es giraren contra els retaules i cor. El poc que havia quedat de la Biblioteca i de l'Arxiu (bancs, respatllers de talla, marcs de quadres) va ésser escampat en desordre pel Monestir. Tot allò que no se'n pogueren endur ho lliuraren a les flames.

Profanació de tombes.—La cobejança i l'odi d'aquells desgraciats no s'havia sado-llat encara. Dins de les tombes hi havia els cadàvers de reis, nobles i prelats que tal vegada vestien riques robes i joiells. A cops de massa esberlaren les afiligranades escultures, rebentaren les tombes i trasbalsaren les mòmies, per treure'n tot metall preciós o corrent i convertir-lo en moneda.

S'ha dit—avergonyeix l'haver-ho de con-signar—que la mòmia de Jaume I fou po-sada fent sentinella a la porta de l'Església amb una gorra de caserna, canana i fusell; i que les despulles de Pere III foren passeja-des amb escarni pels carrers de Vimbodí.

Intents de reparació.—El rector de L'Es-pluga, mossèn Anton Serret, fou la bona ànima que, a despeses seves, va fer recollir els cadàvers i els dugué a la seva parròquia, donant possibilitat a què, després, per ini-ciativa del senyor Pere Gil, fossin traslla-dats a la Seu de Tarragona, on avui dia encara es troben.

Quan ja restava poc per guardar i els pas-tors havien pres per seves les dependències del Monestir, i els ramats de bestiar estaven cansats de dormir i embrutar-se al costat de

tombes i ossos venerats, el govern nomenà dos vigilants...

El colleccionisme.—D'aquella hora endavant no fou el poble baix el que despullà la casa: tot el que hom podia emportar-se a carretades havia estat tret ja. Foren els turistes, els aficionats a coses d'art, que arrencaren sense consciència el que pogueren del poc que romania. Els antiquaris, els mateixos vigilants, les autoritats, lucraren amb les despulles artístiques de Poblet. Un comandant general de la província de Tarragona, Joan Van-Halen, l'any 1839, sostragué diverses armadures antigues i escultures de l'altar major que, segons es diu, anaren a raure a Bèlgica.

Així passaren uns quants anys, fins que en 1847 fou encarregada la custòdia i conservació del vell cenobi a la Comissió de Monuments de Tarragona. Pel juliol de l'any 1921, el Monestir de Poblet fou declarat monument nacional espanyol.

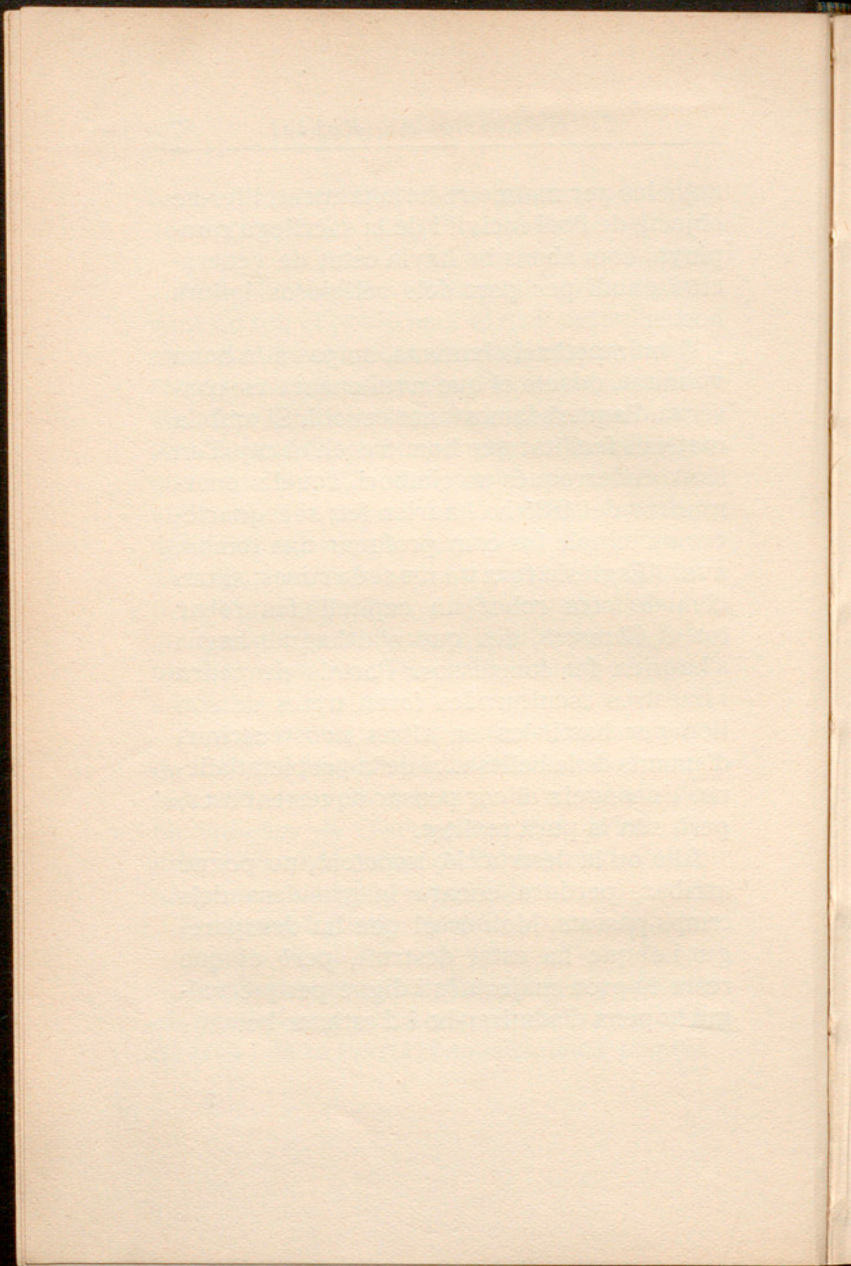
Sic transit gloriæ mundi.

El que durant set segles anaren edificant els monjos i magnats, a major honra i glòria de Déu i de la Pàtria, bastaren unes poques

anyades per malmetre-ho totalment, i fer-ne objecte de l'odi incivil i de la sacrílega rampinya, com abans ho havia estat de veneració i gaudi per part dels religiosos i llurs hostes.

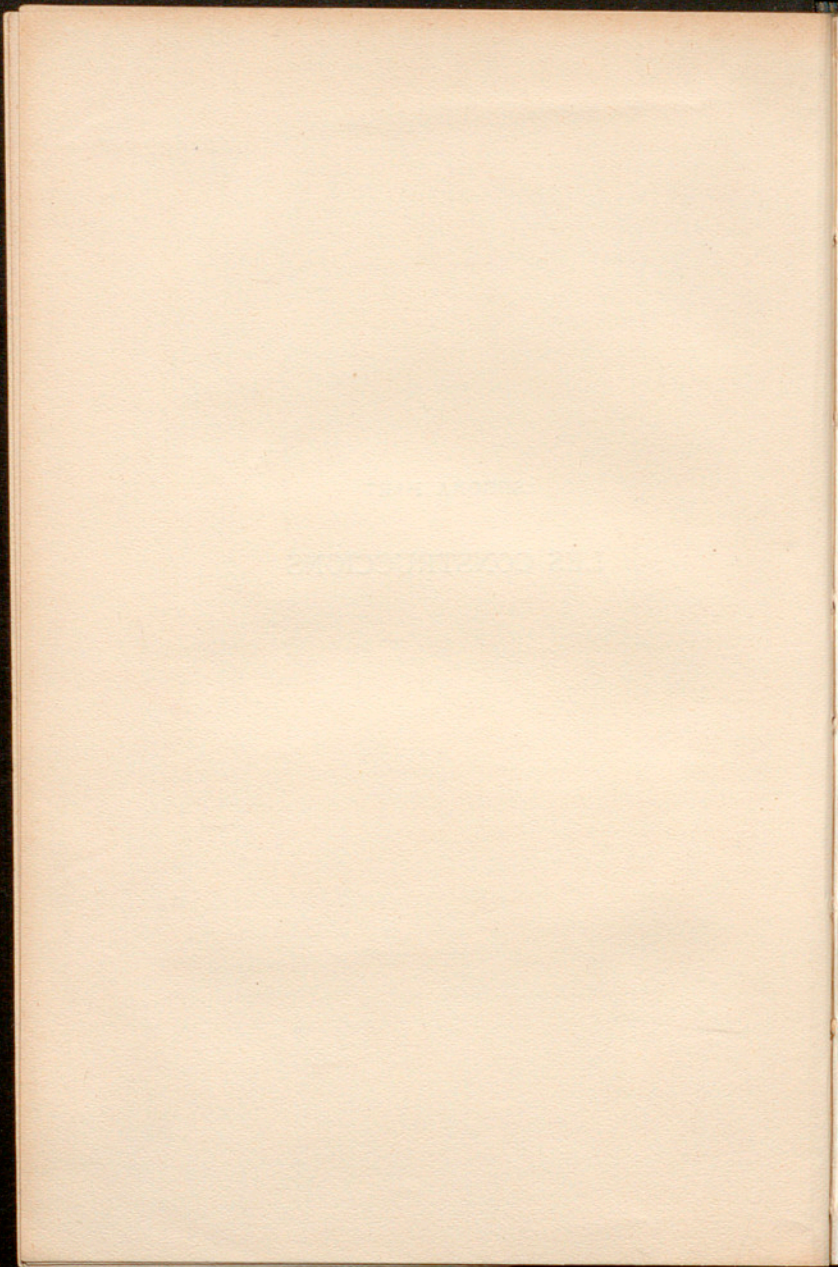
A la impotència humana, no pas a la bona voluntat, devem el que avui encara es conserva d'aquest famosíssim cenobi. Si amb la mateixa facilitat que hom trenca el cap d'un sant, enderroqués un cimbori, aquells energúmens del 1835 ho haurien fet; si esquarterar un temple fos com profanar una tomba, avui l'Església fora un munt de runes; si tan còmode com robar un capitell fos robar tot el Claustre, deu que n'hi hagués hagut s'haurien fet fonedissos. Portals de pedra i finestres esculturades foren tretes de son lloc per bastir-les en altres construccions d'amants de la bellesa... i de la propietat aliena. Encongeix el cor pensar aquestes coses, però són la pura realitat.

Allà on la destrucció, impotent, no pogué arribar, perdura encara la grandesa dels temps passats. Molt és el que ha desaparegut i el que ha estat destruït, però el que resta és prou majestuós i digne perquè valgui la pena d'admirar-ho i d'estimar-ho.

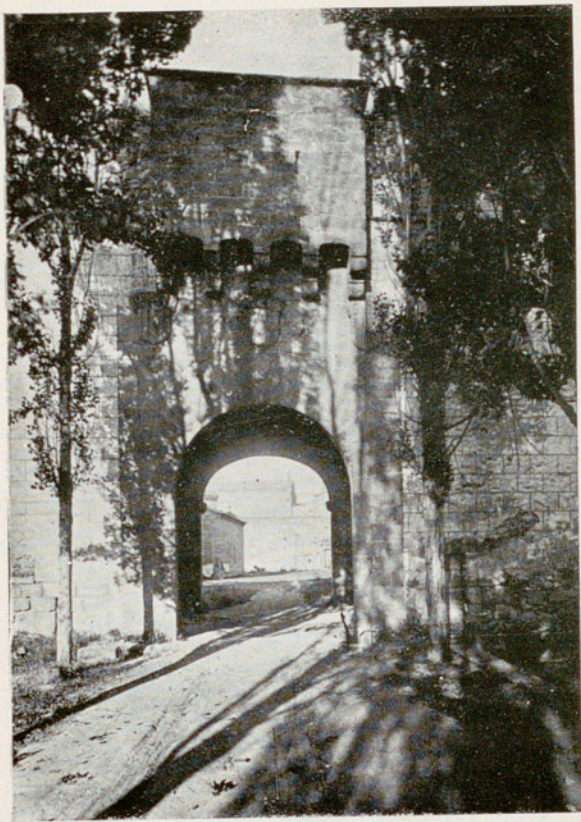
SEGONA PART

LES CONSTRUCCIONS

CAPELLA DE SANT JORDI (s. xv)

FORTA DAURADA (DARRERIES DEL S. XV)

V

DISPOSICIO GENERAL DEL MONESTIR

Poblet actualment és un organisme mort per la seva funció, però no per la seva estructura. És un monestir devastat i mig esquarterat que en molts de sos llocs ha perdut la dignitat externa de l'obra d'art ben tinguda, però té en canvi aquella dignitat tràgica de les grandeses caigudes, que, recatada de molts ulls, va escolant-se per les venes de tota cosa viva. Car Poblet, enderrocat i tot, viu encara. Dins d'ell roman un esperit : l'esperit de l'art i de l'arquitectura, que hi serà mentre hi hagi pedra sobre pedra que s'aguanti en la forma orgànica en què els constructors la posaren; l'esperit de la pàtria, que, no gaire pregon, trobem en

la protecció reial que ens recorda, en la grandesa política i en la força expansiva que correspon al poble que aixecà tanta magnificència; i el trobem també en el record de tantes tombes, ail, buides, de reis poderosos i d'aquella noblesa catalana que amb la seva sang amassà un poderiu que semblava prou ferm per no esvair-se mai més. L'esperit religiós és el que avui dia menys es troba a Poblet; tal volta perquè contra d'ell tiraren més dret els revoltats destructors; tal volta per l'absència del ritus i de la litúrgia; tal volta perquè ha trobat altres recintes més amorosos on acollir-se.

Aquest monestir, el nom del qual, tot i diminutiu com és, evoca tanta de grandesa, és el que anem a recórrer, si el lector té paciència per acompanyar-nos-hi, en una mena de Via-Crucis d'enyorances pàtries. Cada bellesa present, ¡amb la visió de quantes profanacions haurem de pagar-la! Així i tot, entrem-hi. Admirem i amem aquestes pedres que encara podrien ésser el llevat de futurs esplendors, paral·lels als que ens recorden.

La distribució de les dependències del Monestir està del tot conforme a les prescripcions del primer capítol general de l'Ordre,

tingut l'any 1119 amb assistència d'Huc de Màcon, Sant Bernat i altres deu abats cistercencs. Tals prescripcions manaven que els monestirs havien de reunir dins del recinte, tant com fos possible, totes les coses necessàries : «aigua, un molí, un hort, obradors de diferents oficis per tal que els monjos no vagin a fora; l'església ha d'ésser de gran senzillesa; les escultures i pintures en seran excloses; les vidrieres, només podran ésser blanques, sense creus ni ornamentació; no hi seran alçades torres de pedra ni de fusta, d'elevació immoderada, per a les campanes : tot això estaria en desacord amb la senzillesa de l'Ordre... Tots els monestirs seran posats sota advocació de la Mare de Déu...»

Amb les variants adequades a les conveniències de lloc, clima i conreus, Poblet era gairebé igual a les principals institucions del Císter, com són el mateix Citeaux, Claresvalls (d'on fou abat Sant Bernat), i més important que Fontfreda i que totes les altres de la península pirinenca.

Era un vertader poble amb tots els seus serveis, dividit en tres recintes, amb successives portes de comunicació. Al primer recinte hi havia les habitacions per als page-

sos, obrers, guardes i conversos, i les botigues que hom necessitava per als treballs del Monestir i ses possessions. Al segon recinte es trobaven la Capella de Santa Caterina, la Bosseria, l'Hospital de pobres, l'Hostatgeria, molins, magatzems, el Palau abacial, la Governació i altres dependències. El tercer recinte, o Mongia, estava amurallat i tancava les dependències pròpies de la vida conventual, que tenia com a centre el Claustre, i les oficines de treball intel·lectual, com les biblioteques, arxiu, sales de copistes i d'estudi, Enfermeria i d'altres.

Moltes d'aquestes dependències avui es troben completament destruïdes, o bé hom no pot endevinar l'ús a què estaven destinades. Per sort, han estat conservades en llur major nombre les de caràcter monumental. Si hom no acut a temps a consolidar-les, acabarien per enrunar-se com d'altres que ja han desaparegut totalment.

VI

CONSTRUCCIONS EXTERIORS. PRIMER RECINTE

Templet de la Verge, Sant Benet i Sant Bernat.—Venint de L'Espluga, per la carretera que porta al Monestir, gairebé a les parets d'aquest, el primer que crida l'atenció és els restos d'un templet construït en el segle XVIII, dedicat a la Verge i als sants fundador i reformador de l'ordre. El constituïen quatre columnes i un cobert de fusta i teulada. Sota d'ell hi havia el pedestal amb les imatges i una làpida. Les tres imatges estan sense cap, i del templet només resten els basaments de les columnes. El caràcter de tals restos indica que aquesta construcció degué ésser una obra d'arquitectura que s'a-

tansava més al novoclassicisme que no al barroquisme, el qual en aquells temps començava de perdre adeptes.

Davant del temple hi ha un passeig de cosa de mig quilòmetre (hom diu que els frares varen fer-lo de mil passes); el qual antigament estava plantat de moreres, per aliment dels cucs de seda, indústria que era practicada pel Monestir.

Seguint aquest passeig, hom fa cap al Monestir; en apropar-s'hi hom veu la perspectiva del conjunt, amb la silueta de les torres, cimbori i campanars que sobresurten per damunt de les altres construccions.

Murs exteriors.—El passeig recte és interromput per un dels murs que cloïa el primer recinte o clausura exterior. Era una tanca d'uns cinc metres d'alçària per 1650 de perímetre.

Durant un temps, el vast recinte es trobà reduït per les necessitats del Convent, i l'abat Porta (1502-1526) féu començar una altra paret, que hauria estat tres vegades més extensa, per tancar aquest engrandiment de la clausura exterior.

Vorejant aquestes parets hom arriba al Portal de Prades, que forma part del mur

bastit per l'abat Porta i té l'escut d'aquest a la clau.

En aquesta porta hi ha una inscripció gravada en una de les pedres, que recorda una plantació de pins feta en la plaça frontera l'any 1608. Al costat d'aquest portal hi ha una edificació avui dedicada a fonda, construïda en el segle XVIII com a Hostatgeria.

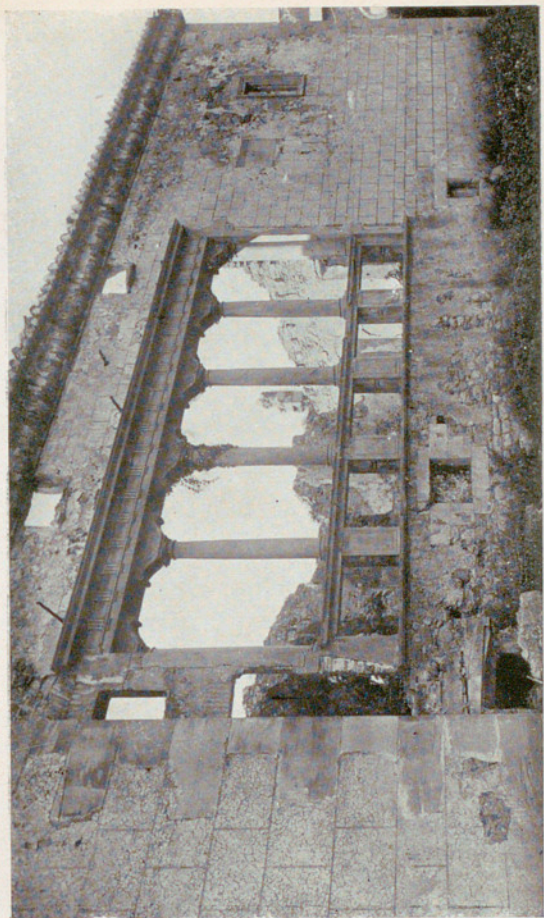
A l'extrem nord d'aquest mur, en 1736 l'abat Sayol féu construir un templet per l'estil del que havem esmentat, dedicat a Sant Bernat d'Alcira i a ses germanes Santa Maria i Santa Gràcia, del qual no en resten sinó fragments dels carreus que l'integren, avui desapareguts.

A la plaça d'entrada i al costat de la porta que aviat veurem, a mà esquerra, l'abat Lerín (1531-1545) féu fer tres piques grans, amb els dolls d'aigua corresponents. Més tard, foren treslladades a l'altra part i, després, al lloc on ara es troben.

En aquesta plaça hi havia una creu, obra de l'abat Guimerà, que actualment, amb nova columna i graderia, rescatada al mercat d'antiguitats de París, on havia fet cap, guarda dignament el Sr. Eduard Toda al seu castell d'Escornalbou.

Porta d'entrada. — Sembla que aquesta porta, que es troba a llevant de la plaça frontera, era l'única del recinte. Damunt, una Mare de Déu de pedra, patrona de Poblet, dins d'un nínxol. A dins, un porxo de pedra, obra de l'abat Lerín, el qual hi deixà les seves armes, consistents en un gerro i els lliris de Maria amb les inicials P. O. Sobre el pòrtic hi havia l'habitació del monjo porter, que tenia d'ésser un home d'edat i de virtut provada. Quan venia un foraster, li donava el *Deo gratias*, agraint-li l'arribada; obria la porta, s'agenollava als peus del viatger demanant-li que el beneís i després anava a prevenir l'abat.

Darrera d'aquesta porta hi havia com un carrer d'edificis, destinats a viure-hi els que treballaven les terres; actualment estan destruïts. A mà dreta es trobava un pou del temps de l'abat Guimerà. Avui en aquest cantó hi ha diversos edificis particulars, en un dels quals fou utilitzada una porta i una finestra del que fou antic Palau de l'Abat. Al capdavant d'aquest caminal plantat d'arbres hi ha la Porta Daurada, que condueix al segon recinte, i a la dreta, abans d'entrar-hi, la Capella de Sant Jordi.

PALAU MODERN DE L'ABAT. RESTOS D'UNA GALERIA POSTERIOR (1591)

Cl. Arx. Mas

LA MONGIA, O RECINTE INTERIOR, ABANS DE LA DESTRUCCIÓ
D'un gravat de Laborde

Capella de Sant Jordi o del Roser.—En temps de l'abat Conill (1437-1458), Alfons IV, que de jove havia passat alguna temporada al Monestir de Poblet, conquerí el regne de Nàpols; en acció de gràcies, l'any 1443, entre altres obres pies va ordenar que hom fabriqués a despeses seves l'església de Sant Jordi. En 1452 encara hi treballaven, i el rei, en una carta que s'hi refereix, diu que la fa «a honor de la gloriosíssima Verge Maria e dels benaventurats Sant Michel e Sant Jordi, protectors nostres...»

Tota la capella és d'una gran esveltesa, amb la porta molt ben composta, coronada pel drac del timbre reial d'Aragó, amb els escuts de les barres i el personal del rei a cada costat i el de l'abat Conill entre la clau de l'arc i l'acollada del guardapols. Als angles hi ha contraforts esmotxats, i tota la capella està coronada per un ample fris de traceries a compàs, flamejades, el qual es sopluga sota una cornisa volada, construïda en temps de l'abat Tarròs (1598-1602) i, per tant, de traça renaixentista. A part d'aquest element, la resta de la capella és del gòtic més pur. Forma una nau d'uns 5 metres per 9, d'absis vuitavat, amb volta de croeria en estrella a la nau i de nirvis radials en oc-

tògon a l'absis. Les claus estan bellament esculturades. Era digne d'admirar el formós retaule de pedra que el rei trameté des de Nàpols l'any 1442.

La sagristieta, de reduïdes dimensions, és una construcció ojival gairebé en miniatura, executada amb cura i meticulositat.

Davant d'aquesta capella, que s'escau ésser-ho també de la Porta Daurada, descavalcaven els magnats i visitants del Monestir, tot esperant que el monjo porter advertís a l'abat la llur presència. Si aquests hostes eren persones de distinció, el mateix abat sortia a rebre'ls, es prosternava als seus peus, els conduïa a l'oratori i els recomanava al monjo hospitaler o els acomodava segons convenia a la dignitat del nou-vingut.

VII

SEGON RECINTE

PORTA DAURADA

Es la que dóna entrada al segon recinte; el nom li ve de les planxes de bronze que la recobrien, les quals foren daurades l'any 1564 amb motiu de la visita que Felip II féu al Monestir.

La construcció d'aquest portal és obra dels abats Delgado (1458-1478) i Payo Coello (1480-1498), els quals hi deixaren llurs escuts: el primer un lleopard que passa per entre dues torres, i el segon un lleó bandat d'escacs i encerclat amb creus. Sota el coronament de matabans hi ha escuts amb les armes de Catalunya, Sicília i Castella corresponents als reis Joan II i Ferran II. Hom su-

posa acabada aquesta porta l'any 1493, quan, poc després de la presa de Granada i del descobriment d'Amèrica, els Reis Catòlics amb llurs fills i extens seguici de prelats i noblesa feren una llarga visita al Monestir.

Aquesta porta és la construcció més important de les que féu l'abat Payo Coello, i té a l'ensem que el caràcter d'entrada el de defensa. El porxo posterior i els matabans la protegeixen. A l'interior del porxo hi havia pintures representant Ramon Berenguer IV i l'anacoreta Poblet, de les quals avui no en resta sinó un molt lleuger rastre. Les impostes de la part posterior són també interessants; algunes tenen l'escut de Payo Coello.

En el porxo o atri d'aquesta porta, els reis, prínceps, bisbes i alts personatges eren rebuts processionalment per la comunitat. Quan era un rei el que arribava, dotze monjos dels més vells sortien a rebre'l a la primera porta; dos conduïen el cavall i els altres deu anaven als costats. En arribar al davant de la capella de Sant Jordi el rei descavalcava i era oberta la Porta Daurada. L'atri estava curosament ornat; allà esperava l'abat, vestit de pontifical, amb tot el convent i dignitats, revestits convenient-

ment. El rei s'agenollava al sitial de domàs que estava expressament previngut i adorava la relíquia del *Lignum Crucis* que portava l'abat. Després, el rei, l'abat i sos acompanyants immediats, sota del tàlem, que portaven sis monjos, amb la comunitat i seguici es dirigien processionalment, mentre entonaven el *Te Deum Laudamus*, vers l'Església major, en arribar a la qual el càntic era prosseguit amb acompanyament d'orgue.

PLAÇA MAJOR I SES DEPENDÈNCIES

Un cop passada la Porta Daurada, hom entra a un espai irregular, de grans dimensions, al voltant del qual hi havia distribuïts els edificis d'usos que convenia que estiguessin en comunicació amb el món exterior. Aquest lloc és el que hom coneixia amb el nom de Plaça Major; als primers temps del Monestir el seu paviment devia trobar-se més baix del que ara està, si judiquem pel nivell que encara conserva l'interior de la capella de Santa Caterina i el de l'Església major. Aquest terraplenat degué ésser fet amb la terra sobrera de quan fou enfondit el celler i excavats els fonaments d'altres construccions.

Governació.—Passada la Porta Daurada, a mà dreta hi havia les oficines del Pare governador de les baronies. A planta baixa, part esquerra, la Presó de dones, avui encara existent amb altres restos de l'edifici.

Antics Palau de l'Abat i Hostatgeria.—A continuació hi havia el Palau de l'Abat, del qual es conserven escassos restos arquitectònics, desgraciadament sense gran importància. D'aquest palau en restà bastanta cosa fins a algun temps després de la destrucció del Monestir. Avui dia, en el lloc que ocupava hom conrea hortalissa. Pertanyien a aquest palau una porta i finestra gòtiques que, com havem vist, formen part d'un magatzem, de propietat particular, que hi ha al primer recinte abans d'arribar a la Capella de Sant Jordi.

Aquest palau allotjà els Reis Catòlics i el llur seguici quan, l'any 1493, visitaren Poblet, en temps de l'abat Payo Coello. Una comitiva nombrosíssima i d'alta jerarquia acompanyava els reis : els seus fills i un nebot, tres arquebisbes (un d'ells cardenal de Toledo) i el bisbe de Mallorca, setanta fills de ducs, marquesos i comtes; amb la reina Isabel anaven tres centes dames, les quals foren

apositades al Saló dels arcs, darrera de les cambres de l'abat. Aquestes eren ocupades pels reis, prínceps i infants. Part de l'acompanyament ocupà les Cambres reials, que després veurem al fons de la clausura.

Quan l'abat s'instal·là al Palau nou, del qual aviat parlarem, l'antic Palau es convertí en Hostatgeria. Una disposició donada a mitjans del segle XVIII prohibint que cap foraster, especialment dones, pogués dormir dintre el clos tancat del Monestir, féu que hom construís la nova Hostatgeria a la plaça exterior, davant de la porta d'entrada.

Llàstima que de tot aquell edifici, testimoni de generosos acolliments, reials primer i més modestos després, no hagi restat en son lloc més que un arc de maons aplantillats, algun fragment de la Sala dels arcs i una finestra de pedra d'arc apuntat, amb calats.

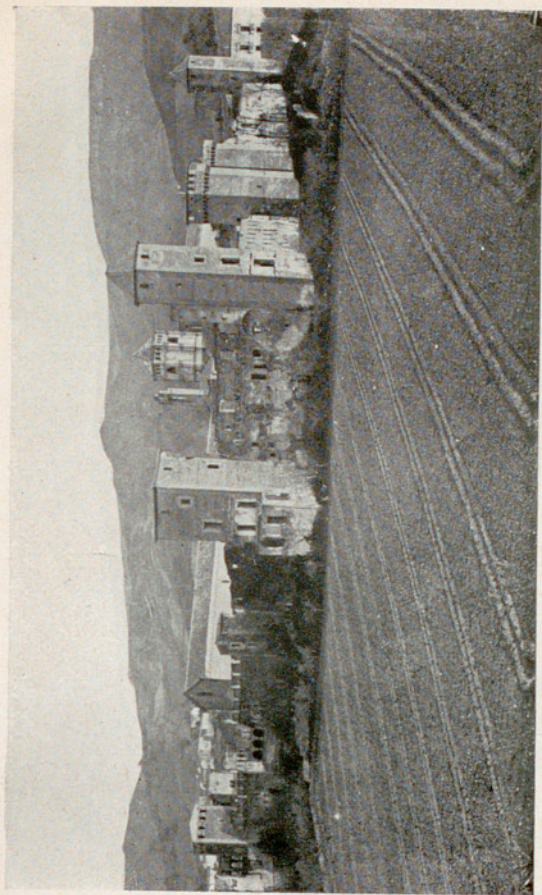
Aquestes ruïnes corresponen a la capella de l'antic Palau abacial, el qual va ésser habilitat per Cotxeria quan el Monestir comprà el cotxe venturer que el senyor de l'Albi havia posat en venda; també hi hagué la Cereria.

Bosseria.—Era a mà esquerra, passada la

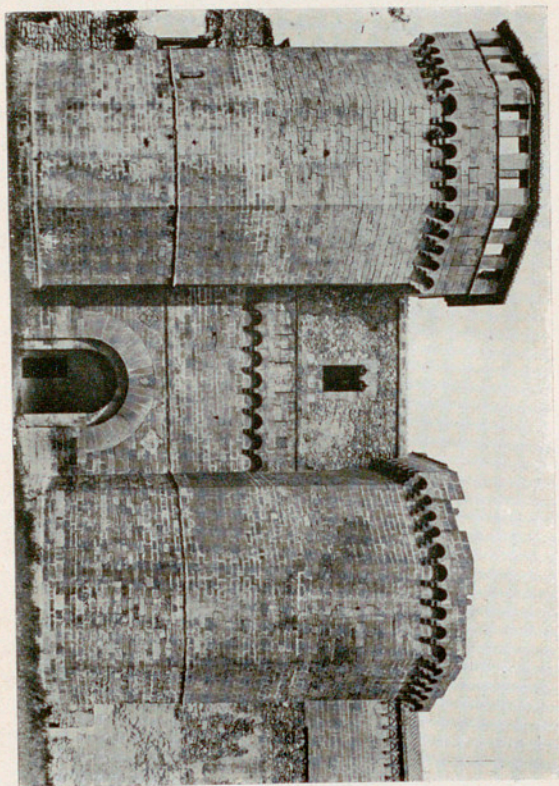
Porta Daurada. Estava destinada a les operacions administratives del Convent, les quals ocupaven bon nombre de persones. Fou molt engrandida en el segle XVIII, del qual són la majoria de restos que ens han arribat. Entre ells solament tenen un cert interès arqueològic l'arc de pedra del porxo d'entrada, comú a la capella de Santa Caterina, i la porta de punt rodó al fons del porxo, anteriors a l'esmentat engrandiment.

Capella de Santa Caterina. — Es troba gairebé al mig de la Plaça Major, unida per la seva façana amb els restos de la Bosseria, que li treuen visualitat. Es de les primitives construccions que hom féu a Poblet tot seguit de la seva fundació, i la primera de les tres esglésies bastides per Ramon Berenguer IV en commemoració dels llums apareguts de què parla la llegenda. Està orientada a ponent, de cara al qui entra al Monestir. Hi oraven els hostes en arribar.

En un principi aquesta capella devia estar dedicada a la Mare de Déu, puix la festa de Santa Caterina no fou decretada pel capítol de l'Ordre fins a l'any 1215. A mig segle XIII hom la degué posar sota l'advocació d'aquesta santa, quan la Verge ja tenia culte a l'Es-

LA MONGIA, AMB SES TORRES I MURS DE DEFENSA, VISTA DES DEL SEGON RECINTE

PORTA I TORRES REIALS (S. XIV)

Cl. Arx. Mas

glésia Major. Als costats de l'altar hi havia una inscripció que deia que l'havia consagrat l'any 1251 Fra Andreu Albalat, bisbe de València.

Aquesta capella està ben conservada i pot servir de bonic exemplar del romànic del segle XII, època en què va ésser bastida amb la seva volta apuntada de canó seguit, els buits per armaris, i la credença (constructivament ben resolta), i la mesa de l'altar en son interior, i la cornisa sostinguda per mènsules escociades a l'exterior.

Capella de la Verge del Xiprer.—Durant la cerimònia de la consagració de la capella anterior, deia una tradició que entre les branques d'un gros xiprer que hi havia darrera aparegué una imatge de la Mare de Déu. Amb tal motiu foren celebrades grans festes, i la imatge fou portada a la capella, on hom li donà culte fins a l'any 1604, en què l'abat Trilla li féu construir una capelleta, adossada a la part posterior de la de Santa Caterina per venerar-la amb el títol de «Mare de Déu del Xiprer». D'aquesta petita capella, construïda en estil barroc, avui no en resten sinó les parets i l'arrencament de la volta, de rajola i guix.

Hospital de Pobres, i annexos.—Trencant a l'esquerra, a llevant de la Bosseria, hi hagué l'Hospital de Pobres, en el qual eren assistits els passatgers i els criats malalts del Monestir.

En un principi, aquesta dependència fou construïda a l'interior de la Mongia, amb donatius que Bernat de Granyena féu en 1207; després va beneficiar d'altres deixes.

Més tard, la instal·lació hospitalària prengué molta importància a Poblet, puix que hi feien cap malalts de llunyanes terres, atrets per la fama de bona assistència que tenia i la perícia dels metges, cirurgians i infermers del Convent. Per això es féu necessària aquesta construcció fora de la clausura interior.

Al costat hi havia les habitacions del metge i del cirurgià; dipòsits de llenya; i un petit cementiri on eren enterrats els ajusticiats, els que morien a l'Hospital o els que per qualsevol raó no podien ésser enterrats al cementiri de llecs. Arrecerat a la muralla, l'Hort de l'apotecari estava cercat per una paret.

Més enllà, ja fora de la Plaça, fins a tocar al mur exterior, hi havia el corral de bestiar, el paller, el pou de la neu, i una gran era que encara es conserva.

Palau modern de l'Abat.—Es troba al sud de la Plaça Major, apartat del seu perímetre, en direcció a la muntanya. El féu començar l'abat Oliver de Botaller (1583-1598), el qual, tot i no haver completat el projecte total, motivà amb aquesta obra una de les més importants que de l'arquitectura del Renaixement tenim a Poblet. En temps de l'abat Tresàncez (1684-1688) hom féu alguna ampliació a l'edifici, com també altres successors feren obres a l'Abacial; però, amb tot, quan Finestres escrivia la seva història del Monestir (1753), el Palau no era més que la meitat del que havia d'ésser.

Avui, malgrat que la seva importància artística no sigui de les més excel·lents del Monestir, fa pena de veure l'estat de ruïna en què es troba aquella dependència àmpliament concebuda, que conté elements, com la façana (1776), la galeria de la part posterior (1591) i part de la volta esfèrica de l'oratori del primer pis, que dins llur estil són exemplars interessants, amb encerts i fineses indiscutibles. El Palau comunica amb l'Església per mitjà d'un corredor que, a la llinda d'entrada, porta la data de 1726, en què regentava el Monestir per segona vegada l'abat Sayol, qui el degué començar. Fou

continuat en temps de l'abat Genover (1728-1732) i acabat durant la terça abadia de Sayol (1732-1736).

A la part posterior d'aquest palau hi havia jardins, amb brolladors i saltants d'aigua, i, més enllà, molins d'oli i farina, amb una gran bassa d'aigua per a tots aquests usos. Vers aquesta part del Monestir hi havia també la font de Sant Benet i la de Sant Bernat, rodejada de frondosa arbreda, que amb la seva placidesa convidava a la meditació.

La part de Monestir distribuïda tot al voltant de la gran Plaça Major i les pròximes a ella, amb ses dependències d'hospitalitat, administració, usos industrials i la residència de l'abat, ja havem dit més amunt que era el recinte on el Convent es comunicava amb el món exterior. Domènech ens dóna una evocació del que devia ésser la vida d'aquest lloc quan alludeix a l'abat, que l'habitava com a representant exterior del Monestir; al bosser, administrant les seves rendes, fent vendes i compres; a l'Hospital i l'Hospatgeria, acomplint llurs deures de caritat envers el pròxim; als obrers i als obradors de fusteria, ferreria i serralleria; i als page-

sos que a les ordres del Monestir treballaven les terres.

FORTIFICACIÓ I PORTA REIAL

La Mongia de Poblet, o el terç recinte dels que havem parlat abans, està protegit per una muralla que segueix un perímetre aproximadament quadrat, amb dues soles portes que la penetren, la Reial i la de l'Església, i dotze torres sortints repartides per angles i tirades de murque la salvaguarden. Aquestes torres eren distingides amb noms provinents de la situació o de l'ús a què eren destinades: les dues Torres Reials, de la Infermeria, de Sant Esteve, dels Jubilats, del Jardiner, del Cancellier. Domènech i Muntaner diu que aquestes muralles i torres tenen la mida que podríem considerar reglamentària en les fortificacions regulars de l'Edat mitjana, o sigui d'uns 10 metres les unes i 20 les altres. El mur té 608 metres de perímetre, 11'30 d'alçària i 2 de gruix.

La idea de fortificar aquesta clausura la mostrà Pere III en 1367 per custodiar, segons digué després, els «ossos dels pus gloriosos

reys qui jamás foren a la Casa d'Aragó». Encomanà l'execució d'aquesta obra a l'abat Guillem d'Agulló (1367-1382), lloctinent i governador general de Catalunya. El rei eximí als vassalls de Poblet de l'impost de murs i fortaleeses amb la condició que contribuïssin a l'obra dels murs i valls del Monestir.

Algunes vegueries, com les de Lleida, Cervera i Montblanc posaren entorpiments a la voluntat del rei, i aquest en 1369 i 1372 insistia en donar ordres per tal que les muralles avancessin.

L'entrada de tropes castellaness a Aragó féu témer la invasió de Catalunya i a 12 d'octubre de 1374 el rei ordenava que tots els vassalls de Poblet anessin a treballar a les seves fortificacions i que no se'n moguessin fins que fossin acabades. El Monestir donà les eines, materials i manutenció i foren enllestides l'any 1377, deu després de començades. No obstant, amb posterioritat, el rei es dirigeix a l'abat, des de Saragossa (1381) i des de València (1382), parlant-li de reforços i obres a fer al mur i valls «del nostre Monestir de Poblet».

Pere III i els seus successors tingueren en molta estima aquesta fortalesa, no sols perquè custodiava els cossos de reis i no-

bles dins son recinte, sinó per la seva valor estratègica, puix, com digué repetidament Joan II a l'abat Delgado, després de Lleida i Tarragona, era la que tenia en més estima de Catalunya i constantment hi tenia guarnició. El mateix Pere III, així que estigué acabada es mostra gelós de la seva possessió, i el 26 de març de 1382 disposa des de València, que ningú en absència del rei i infants, encara que fos de la casa reial, no pogués entrar a la fortalesa de Poblet amb comitiva de més de vint persones; els comtes que no fossin de la casa reial, amb més de quinze; i els vescomtes, barons i nobles, amb més de deu, i que en cas que s'hi presentessin fora de tals condicions no hi fossin admesos.

La veritable porta d'aquesta muralla que dóna entrada a la Mongia és la Porta Reial, la qual constitueix la peça d'arquitectura militar més interessant que es conserva a Catalunya. És imponent per la seva sobrietat i grandesa. Està formada per dos arcs escalonats, sense cap motllura, entre els quals corria la tanca. A la clau hi ha un escut reial amb les barres catalanes sostingut per un àngel i dos lleons rampants, tot finament esculturat. Tocant a l'extradós de l'arc hi ha, una a cada costat, dues plaques quadrades,

posades de punta, amb el timbre reial de Pere III, molt fi d'execució. El de l'esquerra està ben conservat, i al fons, en una banda horitzontal, explica que aquesta obra fou començada al temps de Pere III (*Hoc : opus : incepit : tempore : Petri : Regis : Aragonum*). El de la dreta, a causa de la inferior qualitat de la pedra, s'ha desgastat, i avui no en queda res: era simètric a l'anterior, i la inscripció continuava dient que el dit rei havia entrat a regnar en 1337 (*Qui : cepit : anno : M : CCC : XXX : VII*).

Les dues torres que flanquegen la porta sobressurten força del mur i són de planta vuitavada exteriorment. La del nord té una finestra de guaita al xamfrà exterior, i la del sud, dues. Tots els paraments són llisos. Una sola imposta amb trenca-aigües a mitja alçària, i, encimerant les torres i el mur central, una robusta cornisa de matabans formada amb permodos escalonats i arquets de mig punt tallats cadascú en una sola pedra i sobremuntats d'un mur espitllerat. En cada pany de paret exterior, a la part alta de les torres, entre les espitlleres hi ha els escuts reials de les barres alternant amb els de l'abat Agulló, que és de quatre losanges posats per punta, un dos un.

CELLER (S. XIII)

ESCALA I PATI DEL PALAU DEL REI MARTÍ (1397-1410)

El tancament de la porta era doble. Al davant hi ha les guies d'una tanca corredissa de dalt a baix, que aniria completada amb una reixa o porta forrada de ferro, la qual probablement era reservada per als casos de perill. Al darrera, una porta de fusta de dues fulles feia de tanca ordinària.

Aquesta construcció militar devia ésser bastida als darrers anys del Rei cerimoniós, cap al 1386, i acabada del tot després de mort aquest sobirà. La composició i factura de les plaques quadrades s'acosten més als procediments dels artistes que a principis del segle xv treballaven al palau del rei Martí que no als predilectes del rei Pere; hi degueren ésser sobreposats després de feta la porta.

Amb posteritat, aquestes torres foren destinades a presó de persones d'alguna categoria. En una d'elles estigué reclòs l'abat Caixal fins que fou traslladat a Xàtiva. En les parets interiors es conserven algunes inscripcions amb planys dels reus que hi estigueren reclosos.

A la torra del sud, entre runes de trespol·s esbalçats, hom endevina un escalfa-panxes de pedra, que devia ésser per al servei de la guarnició d'aquesta defensa.